

Magyar Református Nevelés

2000. szeptember

református pedagógiai szaklap – I. évf. 6. szám

Tematikus szám
a zenei nevelésről

A TARTALOMBÓL:

Vezércikk:

Beszéljünk nyíltan
– az igazságot követvén
szeretettel!

Szabó Sándor:

Vázlat Kanácsony Sándor
pedagógiai filozófiájához

Egyházi ének

református iskoláinkban

Bódiss Tamás:

A magyar református
énekkincs

Zákányi Bálint:

A magyar református
zeneanyanyelv

Kobzos Kiss Tamás:

A hiteles népzene és
közoktatásügyünk reformja

Dr. Stumpf István:

Tanévnyitó beszéd
a református iskolában

Papp Kornél:

Iskolarendszerünk helyzete
a 2000/2001. tanév
kezdetén

Beszéljünk nyíltan – az igazságot követvén szeretetben!

Alig 50 nappal Kósa László református akadémikus, presbiter gondolatébresztő cikkének megjelenése (2000. március 26.) után a Dunamelléki Református Egyházkerület elnöksége „Az igazságot szeretetben” c. írásának (május 14.) hatására a Reformátusok Lapja lezárta a vitát egyházunk állapotáról, munkaágainak tevékenységéről. „A továbbiakban nem kívánunk hozzájárulni ahhoz a mesterségesen megindított folyamathoz, amely a Reformátusok Lapját a világi sajtóhoz hasonlóan a társadalmat megosztó, kívülállók számára értelmezhetetlen és ellenőrizhetetlen információkat közlő sajtótermékké alacsonyítsa le.” – írja a dunamelléki elnökség. [Kósa László akadémikusan kívül – a dunamelléki elnökség mellett – még dr. Márkus Mihály püspök, egyetemi tanár, dr. Kálmán Attila főgondnok és dr. Szabó András egyetemi tanár szólhatott hozzá a vitához.] A Református Presbiteri Szövetség konferenciáin vetődött fel az igény, hogy ne állítsunk mesterséges gátakat az egyházunk megújítását szolgáló párbeszéd elé, s a Reformátusok Lapja hasábjait végre fel-frissítő, de hamar kioltott eszmecestrét a gondolkozó magyar református értelmiség különböző fórumokon folytassa.

A Magyar Református Nevelés – 10 esztendővel iskolarendszerünk újraindulása után – fontosnak tartja, hogy a református lelkipásztor és pedagógus közvélemény segítségével megvonja az évtized mérlegét. Teszi mindezt azért, mert a tapasztalatok összegzése után közép- és hosszútávú nevelési céljaink meghatározása jobban igazodhat a valósághoz. „Kívülállók” nem olvassák a Magyar Református Nevelés hasábjait [reméljük, hogy a református lelkipásztorok és pedagógusok nevelési-oktatási kérdésekben nem nevezhetők annak], így pedagógiai szakfolyóiratunk nem fog „lealacsonyodni” a „világi sajtóhoz” – bár vannak olyan világi sajtótermékek, melyekhez szívesen lealacsonyodnánk.

Elsősorban a református közoktatás helyzetével kapcsolatos írások

közzétételére tudunk ígéretet tenni, mivel felsőoktatásunk kérdésében még rendkívül nagy hatással bírnak az érzelmi ill. indulati elemek [ld. a református lelkészképzés és a Károli Gáspár Református Egyetem helyzete]. Közeleg az idő, amikor ezekről a kérdésekről is lehet nyílt eszmecestrét folytatni. Egyelőre azonban még az „aki nincs velünk, ellenünk van” elv érvényesül. A közoktatás és a felsőoktatás kapcsolata viszont olyan kérdéseket vet fel (pl. a tanító- és tanárképzés, a református pedagógusok hiánya), mely indulatmentesen taglalható. Az országos református tanévnyitón az intézményvezetők külön kérték e területen a fórum megszervezését. Többen jelezték már, hogy hozzá kívánnak szólni a párbeszédhez. Sokan közülük – egzisztenciális okokból – félnek nevüket adni írásukhoz. Megértve az aggodalmakat monogramos névaláírással is közölni tudjuk az írásokat.

Emlékeztetőül felelevenítjük a közoktatást érintő kérdésekben eddig megjelent gondolatokat:

„5. Az iskolahálózat újraéledése nagy jelentőségű, ám a szép eredmények és áldozatos munka ellenére csekély jele mutatkozik, hogy a református általános és középiskolák sajátos református szellemiséget képviselnek. Jelentős részük többkevesebb reménnyel küzd a magyar oktatás általános nehézségeivel, a tanítás színvonalának süllyedésével, a gyermeklétszám apadásával, nem utolsósorban anyagi gondokkal. Az egyházi vezetés nem egyszer megsérti az intézmények autonómiáját. Az ilyen esetek visszasságot keltenek, sokaknak okoznak rossz érzést, keserűséget.”

„6. ...Az egyházas értelmiség nevelésének legfontosabb színterei változatlanul a színvonalas középiskolák, a vonzó ifjúsági szervezetek és az egyetemi-főiskolák szakkollégiumok lennének. Ezekből nincs elegendő, illőtlenül az utóbbiak egyáltalán nem léteznek.” [Dr. Kósa László: Kilencszáz szó rólunk, reformátusokról – Reformátusok Lapja, 2000. március 26.]

„5. Minden református tanárnak volt konfirmáló lelkésze, és minden lelkipásztornak volt valamikor magyartanára. –

Egyébként nagyon különös válaszokat találnánk, ha Kálvinnál az egyház veteményeskertjének autonómiáját kutatóknánk.” [Dr. Márkus Mihály: 12 pontban kilencszáz szó... – Reformátusok Lapja, 2000. április 2.]

„Nem voltunk felkészülve intézményeink számának ilyen öröndetes gyors növekedésére. Kénytelenek vagyunk a kompromisszumokra, különösen azokban az iskolákban, ahol csak <táblacserre> történt, és sem a diákok, sem a pedagógusok összetételében nem következett be lényeges változás akkor, amikor viszszerültek egyházunkhoz.

Csak nagyon lassú fejlődés várható, hiszen a most iskolába járó diákok zömének már nem csupán a szülei, hanem a nagyszülei sem kaptak vallásos iskolai vagy családi nevelést. Emberi számítás szerint akkor várható észrevehető javulás, ha többségükben olyan óvónők-tanítók-tanárok lesznek intézményeinkben, akik már az ismét egyháziává vált iskolákon-főiskolákon tanultak és olyan szülők gyermekeivel fognak ott foglalkozni, akik hasonló szellemben nevelkedtek.” [Dr. Kálmán Attila: Lehetőség és felelősség – Reformátusok Lapja, 2000. április 9.]

„... <Világi> kar vagyunk, de máig idáig is sok tanárt adtunk a református középiskoláknak. Összefoglalóan azt mondhatom: létezőnk, s ezt figyelembe nem venni nem lehet.” [Dr. Szabó András: Néhány szó a kilencszáz szó néhány szaváról – Reformátusok Lapja, 2000. április 16.]

„A nyilvánosság eszközeivel megfontoltan és felelősen élünk, és ne visszajelünk! Hiszen nyilvánosság előtti feladatunk az igehirdetés: mind életnek beszédével, mind írott és kimondott szóval. A törvényesség és tisztaság kivételesen fájdalmas, de mindig konkrét megőrzése szükséges ehhez, a gyülekezetek, az iskolák, a missziós találkozások és tevékenységek kibontakoztatásával. Erről az utóbbi 10 évben száznál több új és megújított diplománk, több mint 100 nevelési intézményünk, mintegy 80 konferenciatelepünk és 3 világtalálkozóunk tanúskodik.” [Dr. Hegedűs Loránt – Takaró Mihály: Az igazságot szeretetben – Reformátusok Lapja, 2000. május 14.]

SZABÓ SÁNDOR

Vázlat Karácsony Sándor pedagógiai filozófiájához

„Az ifjúságnak én nemcsak tanára, Barátja is szerettem volna lenni.”

Karácsony Sándor Földes község tehetős családjának ivadéka. Ősei sohasem voltak jobbágyok, szabadságukat megtörni egyetlen iga sem tudta. Karácsony igen szerette Biharország e szegletét – többször és tudományosan tanulmányozta a népelet sajátosságait szülőföldjén. Élete delén már kialakult filozófiai rendszerében, a II. világháború árnyékába sokat foglalkozott a magyarság világnézetével. Mind a mai napig aktuális és megszívlelendő magyarságdefiníciója: *„Nem föltétlen az a magyar, akit származása szerint annak ítélnék, vagy aki magyar állampolgárságú, még csak az sem aki magyarnak vallja magát, hanem az, aki vállalja és teljesíti a magyarságunkból következő feladatokat.”*

Karácsony nagy fontosságot tulajdonított a nyelvnek. A magyar nyelvtudományt társaslélektani szempontból vizsgálta, a grammatikát nem a szokásos módon, a logika felől, hanem a pszichológia felől közelítette meg. *„A megértés záloga a másik ember”* – hangoztatta. – *„A nyelv kétségkívül lelki jelenség, de nem is az egyén, nem is a tömeg pszichikus funkciója, hanem a társaságé, legalább két emberé. Egy közösség akkor él, ha tagjai beszélgetnek egymással. A társaság akkor eleven, ha a felek kicserélik gondolataikat, szóval tartják egymást,”*

A magyar nyelvet a kultúra sajátos formájának tartotta. E formai elemnek azonban belső tartalmat is tulajdonított, amely a környező nemzetek nyelvétől eltérő, csak rá jellemző belső logikával rendelkezik. Nyelvünk sajátos, belső tartalma a népi művészethez hasonlítható (pl.: a fakazettás templomok képi-nyelvi kincse, illetve a népdal sajátosan magyar zenei anyanyelve). Végül kimondja a nap, mint nap ma is kimondandót: *„A magyarság nem közös származás, vér és faj kérdése, hanem a közös nyelvvé, népdalé, népművészeté, szokásoké, hagyományoké.”* Miután a magyar nyelv társaslélektani szempontból sokban különbözik az indoeurópai nyelvektől, a magyar

nyelv – és annak használója – lelki egyszerűséggel és tárgyilagossággal rendelkezik a környező népekhez viszonyítva. A magyar észjárás dicsérete a két háború közötti évtizedekben nagy bátorság, de nemes szükségyszerűség volt. Ez az intellektuális ellenállás különösen imponáló az 1930-as évek végén, mikor is soha nem látott mértékben erősödött fel a magyarságot és a magyar nemzeti kultúrát István király óta ostromló germán hatás.

Karácsony Sándor úgy volt magyar, hogy tiszteletben tartotta más népek identitását. Hitler hatalomra jutása környékén (1938), a szomszéd népekkel való megbékélést hirdette! *„Nemcsak szomszédainkkal, hanem mindenféle rendű és rangú embertársunkkal is csak úgy tudunk megbékélni, ha először mi biztosítjuk az ő autonómiájukat. A másik ember megrendült autonómiájának a megnyugtatása kell ahhoz, hogy én nyugodt lehessenek.”* Nemcsak a megértés záloga a másik ember, hanem az autonómiáé is. Nem értett egyet a cserkészlet militarizálásával, a KIE politizálásával, és emberi nagyságát, bátorságát tapasztalhatjuk meg abban is, hogy le mert mondani a magyar „észjárásától” idegenedő szervezetek vezető tisztségeiről.

1945 után nagy lelkesedéssel lát hozzá a demokrácia és a kultúra, a demokrácia és a pedagógia, a demokrácia és az egyetem, valamint a demokrácia és az egyház problémakörének elemzéséhez. Nézeteit A magyar demokrácia és A magyar béke című könyveiben fejtette ki. Nem kedvezett neki a kor, 1950-ben elvették egyetemi katedráját, s halála napján értesült volna arról, hogy nyugdíját is törölték.

Karácsony, a tanárember

Már a földesi elemi iskolában tudta, hogy őt az Isten is tanárnak teremtette. A Debreceni Református Kollégium után magyar-német bölcsész diplomát szerzett. A háborúban testileg nyomorékká válva, ifjú tanárként

éri-éli meg Trianon sokkját. Pedagógiai tárgyú regényeiben sok életrajzi elemet találunk. (Csúcsai front, A Siccki-Banda, Holdbéli diákélet). Tábor szervezett a szülőföldjére, nem egyszer az első háború által nyomorúságos sorsú józsefvárosi diákokat vitte le a tehetős földesi gazdákhöz.

Igen érdekesek didaktikai nézetei. Kora általános oktatástani szemléletmódjával szemben hangoztatja azt, hogy az iskolában annak kell kérdeznie, aki nem tud, és annak válaszolnia, aki tud. *„Faj, jaj százszorosán faj az olyan diákéletnek, ahol nem a diák kérdez és nem a tanár felel a kérdésekre.”* A *Leckék a leckéről* című munkájában a tanulás tanulására ösztönöz. Valójában a tanulás fundamentumának a következőket tartja: *„Ne muszájból és ne vakon! Felaprózva, de nem elaprózva! Összefüggésben életünkkel! A magunk egyéni Módszerei szerint.”*

Karácsony Sándor úgy vélte, hogy a hit egyéni lélektani kategória, míg a vallás társaslélektani funkció. Karácsony ízig-veérg református ember volt. Mégsem esett abba a hibába, hogy a mindenki számára egyedül üdvözítőnek a saját vallását gondolta volna. Arról azonban mindenütt bizonyosságot tett, hogy számára kizárólag a református vallás üdvözítő. És ezt nem csak mondta, de gyakorolta is. Szomorúan szép bizonyossága szolidaritásának, hogy, amikor Sík Sándor cserkészelnök társát származása miatt kikezdték, Karácsony is lemondott megbízatásáról.

Hívónek és vallástalannak egyaránt megszívlelendők Karácsony bábeli történet kapcsán lejegyzett gondolatai: *„Minden embernek közös álma ez: emlékeztetőnek és útmutatónak alkotni valami égigérőt, s az emberiség jégében egynek maradni... Talán sikerülne is az embernek gőgje és engedetlensége eredményeképpen a toronyépítés, ha építés közben egyazon nyelven bírna beszélni mindvégig. Csak az a baj, hogy ez lehetetlen, amíg az emberi test alkatára nézve a mostani marad. Egyetlen ember nem építhet tornyot, a torony kollektív munkából épülhet fel.”*

EGYHÁZI ÉNEK REFORMÁTUS ISKOLÁINKBAN

Virainduló, vagy újonnan induló egyházi iskoláinkban a református zenei nevelés talán legfontosabb területe az egyházi ének oktatása. Ám ezek nagy részében – különösen a visszakapott oktatási intézményekben – nem alakult ki az egyházi ének oktatásának kedvező, annak helyet biztosító tantárgyi struktúra. Az egyházi ének így két szék között esik a földre, amikor a hittan tanára – némileg joggal – minősíti az ének-zene tantárgy területéhez tartozónak az egyházi éneket, míg az ének-zene tanára – szintén jogosan – úgy érzi, nem tudja felvállalni a csökkenő óraszám mellett a növekvő tananyagot. Szélsőséges esetben ez azt eredményezheti, hogy a diák – kikerülve egy református iskolából – nem ismeri példának okáért a 90. genfi zsolnárt, mivel hittan órákon, vallás órákon szinte kizárólag egy bordó, narancssárga, vagy hupikék színű énekeskönyvből énekeltek, ugyanakkor az ének-zene órákon sem került szóba a reformáció zenéje, mivel a jelenleg használatos tankönyv nem tekinti azt a zene-történet fővonalához tartozónak.

Jelen sorok írója – mint mindkét tantárgy tanára – úgy gondolja, hogy az egyházi ének speciális tárgy; mind a hittan, mind az ének-zene tantárgy része, de ugyanakkor önálló tárgy is: saját tananyaggal, elmélettel, háttéranyaggal, társtudományokkal etc.

Ha tehát az egyházi ének helyét keressük a jelenlegi tantárgyakon belül, akkor ugyanúgy meg kell találnunk azt a hittan, mint az ének-zene órákon. A megvalósítást bemutatandó leírom, hogy történik ez nálunk, a kunszentmiklósi Baksay Sándor Református Gimnáziumban, ahol nyolc évfolyamon folyik a hittan és hét évfolyamon az ének-zene oktatása. Ezelőtt öt évvel az iskola vallástanárának javaslatára tervet készítettünk a különböző évfolyamokon a hittan tantárgy keretében tanítandó

énekeskönyvi énekekre. Ennek alapja a legismertebb, legfontosabb énekekről készített és a kántorképzőn, illetve némely egyházi felsőoktatási intézményünkben használt 30-as lista volt. Ezután megvizsgáltuk, hogy ezeken kívül melyek az egyháztörténet, zenetörténet, népénektörténet szempontjából fontos, melyek az ismert, kedvelt énekek a térség gyülekezeteiben, és melyek azok, amik eddig méltatlanul maradtak ki az úgymond ismertek közül. A kapott énekeket a következőképpen osztottuk el: évfolyamonként – az ünnepi énekeken kívül – 20-20 éneket tanítunk, kivétel az 5. és a 9. osztály, mint belépő, új osztály; itt 15 tanítandó ének van. A legfontosabb 30 éneket kétszer szerepeltettük a listán, hogy mind a négy- mind a nyolcosztályos tagozat tanulói találkozzanak velük. Összegzésképpen tehát nyolc év alatt kb. 130 énekeskönyvi dallamot, négy év alatt 80 dallamot ismernek meg kisebb-nagyobb mélységben a tanulóink. Nyilvánvaló, hogy az általunk készített listát nem lenne szerencsés más iskolának egy az egyben átvenni. A módszert azonban mindenképpen javasolom, valamint azt – ami tulajdonképpen ennek a módszernek is alapja – hogy a két tantárgy tanárai élő, kétirányú munkakapcsolatban legyenek egymással. De hogyan legyen egyházi ének az ének-zene órákon? Bizonyára ennek is több megvalósítási formája lehetséges. Künszentmiklóson ez most már évek óta úgy történik, hogy a belépő évfolyamokon öt éneket tanulunk meg az első, majd ismét ötöt a második félév elején (4 zsolnárt, 4 dicséret, Himnusz, Szózat). Ezt a 10 éneket azután minden évben újra és újra „megtanuljuk”, ám minden félévben hozzáveszünk 1-1 új éneket is. Így aztán van az iskolának legalább 10 olyan éneke, amelyet mindenki – életkortól és felekezeti hovatartozástól függetlenül – jól ismer.

A fenti példák azonban csak azt illusztrálták, hogy a meglévő tantárgyakon belül hol van az egyházi ének helye. Egyértelmű viszont, hogy a tárgy minden részletre kiterjedő oktatását ezeken belül lehetetlen felvállalni. Megoldás a – néhány iskolánkban már bevezetett – önálló egyházi ének tantárgy. Véleményem szerint az immáron tíz éves református iskolarendszerben tanító ének- és hittantanárok rendelkeznek azzal a tapasztalattal, ami megkívánatlik egy egységes tanterv kidolgozásához. Arról nem is beszélve, hogy a Zeneakadémia rendszerváltással újrainduló egyházzene tanszaka évről-évre friss főiskolai és egyetemi szintű diplomával rendelkező egyházzeneészeket bocsájt ki, akik el tudnák látni az iskolák ezen a poszton esetlegesen jelentkező pedagógus szükségletét.

Mi a teendő tehát? Ki kellene dolgozni egy 12 éven keresztül tanítandó, heti egy órás tantárgy egységes tantervét. Természetesen ezen tantárgyon belül nem csupán énekeket tanítanának, hanem helyet kapna benne az énekekhez kapcsolódó zenei és igei háttérinformáció, népénektörténet, egyházzeneirodalom, néhány egyszerűbb énefeldolgozás, valamint érintőlegesen más felekezetek énekanyagának ismerete. Továbbképzéseket kéne tartani mind a hittan-, mind az énektanárok részére. Iskolai szinten pedig a pedagógusoknak kellene egyre jobban törekedniük az együttműködésre, arra, hogy tantárgyaikon belül mind nagyobb teret engedjenek az egyházi éneknek. Az iskolák vezetésének ugyanekkor meg kellene teremtenie a feltételeket – biztosítani a megfelelő időt az osztályok órahálóiiban, s gondoskodni a tantárgyat tanító pedagógusról (aki lehetne továbbképzett hittan vagy ének tanár, illetve egyházzeneész) a tantárgy jövő szeptemberi bevezetéséhez. Kérdés, hogy mindannyiunkban megvan-e az akarat?

DRASKÓCZY BALÁZS

BODISS TAMÁS

A MAGYAR REFORMÁTUS ÉNEKKINCS

Bevezető

A Református Egyházzene Munkaközösségének egyik fő célja az egyházi iskolákban tanító énekzene szakos pedagógusok munkájának támogatása. A Református Pedagógiai Intézet segítségével az elmúlt évben az állami akkreditációt követően *A protestáns egyházzene tanítása* címmel 30 órás továbbképző tanfolyamot szerveztünk. A tanfolyamra az idén ősszel is sor kerül. Legfőbb törekvésünk, hogy rendezvényeinken, konferenciákon és minden egyéb módon elméleti, gyakorlati tanácsokat és helyes irányutatást adjunk zenepedagógusainknak az iskolájuk egyházzenei életének kialakításához és az ének-zene, de főképpen az egyházi ének és zene tanításához.

Gyülekezeti éneklésünk története

Magyar, református gyülekezeti éneklésünk történetének kimagasló korszaka a reformáció és a török kor ideje – a 16. század első fele, mely egyben történelmünk éles korszakhatára is. A török terjeszkedésének áldozatul esett az akkori Magyarország középső része. Az európai szintű udvari és egyházi zene visszaszorult a felvidéki és erdélyi városok falai közé, valamint az erdélyi fejedelemség területére. A szellemi és lelki vezetőerejét veszített ország-részben akadálytalanul terjedhettek a reformáció tanai. Volt szerzetesek, papok és a lutheri tanokat külföldi tanulmányaik során megismert fiatal prédikátorok hívták össze a pásztor nélkül maradt eklézsiákat. A vigasztalás és tanítás szavai énekben fogalmazódnak meg:

„Emlekezzel meg, hatalmas Isté,
nyomorusaginkrol,
tekents mi reanc, aly bossut immar
mi nagy romlasinkrol.
...Téris te hozzád es mi meg térünc
kegyelmes Ur Isten,
uyits meg immár á mi napunkot
mint regi időben.”¹

Az elpusztult Jeruzsálemet és a babiloni fogságra hurcolt népet sirató Jeremiás szólal meg a fenti énekben, mely a török iga alatt szenvedők panaszait is egybefoglalja, ugyanakkor a zsidó nép példájából okulva megtérésre buzdítja őket.

Ebben a mély történelmi-nemzeti és lelki válságban formálódik ki a magyar protestantizmus zenei anyanyelve. Szinte egyik évről a másikra áll össze, amint erre az 1536-ban kiadott Gálszécsi énekeskönyv fennmaradt töredékéből már következtethetünk. Az ének gyors terjedéséhez minden biztonnal hozzájárult a magyarországi könyvnyomtatás fellendülése is. A század ötvenes éveitől már egymás után jelennek meg a históriás és egyházi énekeskönyvek (Tinódi Cronica-ja, Huszár Gál énekeskönyve, a Várad énekeskönyv stb.). A gyülekezeti éne-

kek a reformáció tanításait és a Biblia történeteit, zsoltárait foglalták versbe, megteremtve ezzel a – nyomaiban ugyan már a középkorban is fellelhető – anyanyelvű verses kanció, a gyülekezeti ének műfaját.

A verses gyülekezeti éneklés mellett – ha nem is közösség, de a képzett lelkész, kántor és a kórus ajkán – zenei anyanyelvvé vált a középkori eredetű, de a reformáció törekvéseivel összhangban magyarrá fordított liturgikus énekkincs: az antifonák, prosa-k, himuszok és a Bibliából vett zsoltárok éneklése. A gyakorlatban nem vált szét a szertartási éneklés és a verses kancióéneklés, az énekgyűjtemények gyakran mindkét műfajt tartalmazzák. Az 1602-es debreceni énekeskönyv forrásértékű előszavából tudjuk, hogy az énekeskönyvet a graduálkönyvvel együtt vitték a templomba.²

A buzdító, intő célú históriákat elmondó, erkölcsi tanulságokat és a reformáció tanait megfogalmazó verses énekek dallamai lényegében egy töröl, egy orális dallamkincsből fakadnak.³ Ha néhány esetben komponált, szerkesztett

(1478) Jesus ist ein süßer Nam

(-1566) Krisztus feltáma - da

(-1566) Krisztus ma fel-tá-ma-da

dallamról van is szó, azok az évszázados rendszeres használat során nemesre csiszolódtak, mint a drágakövek.

Fontos tudnunk, hogy ez az énekkincs **nem kizárólag református**. A teljes magyarság közös dallamkincse volt ez – az énekszövegek a 17. századi Cantus Catholiciben és más katolikus énekeskönyvben, nemkülönben az unitárius gyűjteményekben éppúgy megtalálhatók, a dallamok pedig nem egyszer épp katolikus, vagy világi forrásból ismeretesek. **Sok esetben azt is meg lehet állapítani, hogy nem magyar eredetű a dallam.** Egy közép-európai (cseh, lengyel), vagy még szélesebb ölelésű dallamkör része, sok esetben német eredetű ének Magyarországra került, és itt magyarra vált, asszimilálódott változata. (Elég csak a német Vom Himmel hoch magyar variánsát, a 316. dicséretet, vagy a Jesus Christus unser Heiland, der den Tod... korál magyar változatát, a 293. szám alatti dicséretet megemlítenem, 352. dicséretünk dallamának fejlődését pedig kottapéldával szemléltetem.)

Dobszay László így körvonalazza ezt a 16-17. századi protestáns színezetű énektípust: „*A történelmi dallamok [...] nem egyetlen forrása a protestáns énekegyháznak: késő középkori, már magyarrá lett, vagy most frissen lefordított kantiók, humanista metrikus énekek, szomszédnépi (cseh, német) dallamok, gregorián himnuszok alkotják e hamar megmagyarosodott és stílussá összeérlelt gyülekezeti énekkincset.*”⁴

Ugyanakkor azt is fontos tudnunk, hogy nem kell a 16. század magyar énekkincsétől elvárni a paraszti zene legősibb rétegének ereszkedő pentaton fordulatait. Ennek az irodalmi és énekkultúrának megteremtése egyrészt a deák műveltségű középtelmisséghez, másrészt az esetleg paraszti sorból származó, de nyugati egyetemeken tanult prédikátorokhoz kötődik, természetes tehát,

hogy zeneiségét is meghatározta a kor reneszánsz humanista műveltsége. Csomasz Tóth Kálmán idézett munkájának bevezető tanulmányában még sajnálattal állapította meg, hogy a 16. századi dallamanyagban a magyar népzene általa akkor legősibbnak tartott ereszkedő kvintváltó stílusa nem található meg, de feltételezte a népdal és a gyülekezeti ének közötti valamilyen láthatatlan kapcsolat meglétét. Néhány évvel később Vargyas Lajos ismertette, az ugoros-síratós stílust.⁵ (Az ún. pszalmódizáló és az ereszkedő pentaton stílussal együtt e három típus alkotja mai tudásunk szerint a magyar népzene legősibb dallamrétegét.)⁶ Kálmán Lajos az ugoros síratóból vezette le a 15-16. század történelmi énekkincsét.⁷ Valóban: a magyar népzene ez az egyik legrégebbi rétege él tovább évszázadok során az epikus énekekben (történelmi ének, ballada, koldusének), hatása kimutatható a tánczenén és a lírai dalon keresztül egészen a 19. századi nótáig.⁸

Ezt a 16-18. században töretlenül virágzó, dallamból álló énekkincset azonban a 19. század eleji énekreform elvetette. Ennek következtében a század végi „ébredési mozgalmak énekügyi promissái – szinte azt mondhatnánk »természetszerűleg« nyúltak idegen források után, miután a hazaiak ismeretlenségbe süllyedtek előttük.”⁹ Ebből fakad 20. századi gyülekezeti énekkultúránk egyik nagy ellentmondása, hiszen „akinek anyanyelvét elvették, az megpróbál valamit – ami éppen kéznél van – helyére illeszteni... És oda került (és ott van) a gyülekezeti repertoárban egy sereg germán eredetű dallam és szöveg, meg az angolszász gospel, velük együtt importált kegyességgel. Nem az a baj, hogy ezek ott vannak a repertoárban..., hanem az, hogy anyanyelvünk helyett használjuk őket.”¹⁰

Református énekkincsünk törzsanyaga a református hitvallást és magyarságtudatot egyszerre

hordozza. Ennek az egyházi köztudatba és az éneklési gyakorlatba történő visszaplántálása a mai református egyházzene és zenepedagógusok legfontosabb közös feladata, melyet énekeskönyvünk szerkesztésével Csomasz Tóth Kálmán épp csak elkezdhetett, de tovább nem folytathatott.¹¹

¹ Keserves szívvel Magyarországon... kezdetű ének második és utolsó előtti verse (Huszár Gál énekeskönyvéből, 1560)

² Idézi Csomasz Tóth Kálmán RMDT I. 72. lapján.

³ A 16. század dallamkincsét Csomasz Tóth Kálmán rendszerezte, amikor 1958-ban közzétette *A 16. század magyar dallamai* (RMDT I.) című könyvében kutatásának addigi eredményeit. A 16. századi énekgyűjtemények gyér hangjegyzettsége munkáját rendkívül megnehezítette. A dallamutalások szövevényéből és a későbbi, 17-18. századi források dallamközléseiből kellett visszakövetkeztetnie a valószínűleg leghitelesebb 16. századi alakot. Az RMDT I. 370 dallamközléséből mindössze 89 származik egykorú énekgyűjteményből.

⁴ Dobszay László: *A magyar dal könyve* – Zeneműkiadó 1984, 561. oldal.

⁵ lásd: Vargyas Lajos: *A magyarság népzeneje* – Zeneműkiadó 1981.

⁶ lásd: Dobszay László: *A magyar dal könyve* – Zeneműkiadó 1984; Dobszay László: *Magyar zenetörténet* – Gondolat 1984; *A magyar népdaltípusok katalógusa I/A,B* – MTA Zene-tudományi Intézet 1988; *Magyarország Zenetörténete in A magyar zene őstörténete* (Vargyas Lajos) – Akadémiai Kiadó 1988.

⁷ Kálmán Lajos: *Énekeskönyvünk, mint népzene (=zeneanyanyelv) tani példatár* – megjelent a Lelkészegyesület egyik lapjában.

⁸ Dobszay László: *A magyar dal könyve* – Zeneműkiadó 1984, 557-558. oldal.

⁹ Zákányi Bálint: *Mi a magyar a református énekeskönyvben?* – Református Egyház 1998 november.

¹⁰ Zákányi Bálint: *Magyar református zeneanyanyelv* – Református Egyház 1996 július-augusztus.

¹¹ Az énekeskönyv gyakorlati bevezetésével és használatával kapcsolatos elképzeléseit Csomasz Tóth Kálmán a szerkesztés során összefoglalta. Az istentiszteleti éneklésre, liturgiai megújulásra és az egyházzenei intézményrendszer kiépítésére vonatkozó gondolatait érdemes a korabeli jegyzőkönyvekben tanulmányozni.

ZÁKÁNYI BÁLINT

A magyar református zeneanyanyelv

A magyar református zeneanyanyelvi koncepció a XX. század legnagyobb léptékű egyházzenei reformjára támaszkodva Zákányi Bálint, Kálmán Lajos és Gattyán Ilona munkája.

A 48-as református énekeskönyv egyik sarkalatos célkitűzése volt, hogy a hungarikák és a genfi zsoltaérok cca. 150 éves leépítési tendenciáját visszafordítsa, ezen kipróbált, az egyház történetének hitelesítő pecsétjét viselő értéket felújítva, megkísérelhető legyen a felvilágosodás koráig szervesen fejlődött magyar református kegyesség folyamatosságának helyreállítása a gyülekezeti éneklés területén. (Az egyéb részterületek hasonlóan reformer szándékú gondozása nyilván nem az énekügyi felelősök kompetenciája lett volna.) Egyházunknak az elmúlt fél évszázad során keletkezett szükségét ismervé, ugyanez a cél más szavakkal úgy fejezhető ki, hogy a szekuláris dominanciájúvá vált társadalmi közegben égetően fontos lenne magyar református identitásunk helyreállítása, a gyülekezeti éneklés területén is, egyéb vonatkozásban is.

Az önazonosság mindennek előtt az anyanyelvi kifejezőképességben ölt testet, az anyanyelv fogalmába természetesen beleértve magát az élő (beszélt) nyelvet, az írásbeliséget, a művészeti (kulturális) ágazatokban kifejezést nyelő invenciókat, a közösség életéből származó magatartás- és erkölcsmentázatot.

Esetünkbe a kör az egyházi (gyülekezeti) éneklés kérdéskörére szűkül.

Hogy az éneklő magyar református gyülekezet zeneanyanyelvével mi jelentheti alapvetően, arra a 48-as énekeskönyv megalkotói, közülük is mindennek előtt Csomasz Tóth Kálmán – folytatva az 1939-

es jugoszláviai magyar énekeskönyvben Árokháty Béla és társai által megkezdett utat – máig ható érvénnyel rámutattak. Két ilyen kategóriát jelöltek meg, mint amelyek teljes egyértelműséggel és azonnal használatba vehetők: a hungarikák (történelmi-reformatori énekeink) és a genfi zsoltaérok. Tulajdonképpen felvetették a harmadik alapkategóriát is: a vallásos szövegű népdalokét. Ez azonban a maga idején még nem volt kellően feltárt terület ezért biztonságos felhasználására sem kerülhetett sor. Mindhárom kategória közös vonása – ez teszi őket alapkategóriává –, hogy évszázadok gyakorlatában hatoltak le és nyertek szerves beilleszkedést református magyarságunk népéletébe a gyülekezeti istentisztelettől kezdve a családi életig, a közösségi és családi nevelés folyamatáig, ünnepekig, gyász esetekig, egyéni csendességtől a mártíromságig, történelmi helyzetek, tragédiák és ritka örömök feldolgozásáig. Röviden: anyanyelvi reflexként voltak jelen a köz életében és gondolkodásában mindaddig, míg az 1806-os énekügyi reform meg nem törte az anyanyelvi korpuszt, ami ettől kezdve csak töredékeiben, egyre inkább háttérbe szorulva volt jelen a gyülekezeti éneklésben, az anyaországban a 48-as énekeskönyv megjelenéséig.

A magyar református zeneanyanyelvi alapkategóriák és a világi zeneanyanyelvi oktatásban sikeresnek bizonyult Kodály-Ádám módszer gondolati egymás mellé állítása az Egyházzenei Gitártanfolyamon történt meg, ama ténynek ihlető hatására, hogy a Kodály-Ádám módszer nem csak a magyar, de más kultúrák esetében is hathatósan bizonyult, tehát feltehető, hogy a magyar református zeneanyanyelvi nevelésben is alkalmazható lesz. Annál

is inkább, mert esetünkben – énekeink minden idegen hatást és kapcsolatot mutató tulajdonsága ellenére – mégis olyan területről van szó, ami évszázadokon át nevelte és élte a magyarság református részét, mert népi kultúrájának minimum nem mondott ellent, maximum abba beilleszthető volt. Az idegen hatásokkal tehát mint népi-történelmi asszimiláción átment jelenségekkel van dolgunk, azaz kimondható a konklúzió: református anyanyelvünk egyben magyar anyanyelvünk szerves része!

Az anyaggyűjtés és a módszer gyakorlati kidolgozása ezek után alapvetően Kálmán Lajos népzene-tudós és Gattyán Ilona pedagógus munkája. Az itt alkalmazott másodlagos anyanyelvi kategóriák: contemporary revival-ek (nép- és/vagy egyházzenei stílus-ihletettséggű egyéni szerzemények) ekléziogén (énekeskönyvi dallamokra) és folklorisztikus (népi dallamokra írt) kontrafaktumok (új, egyéni szerzésű szövegek). Ezek esetében nem beszélhetünk arról, hogy közösségi szentesítésük történelmi léptékben végbement volna. Hatodikként idekívánczolna a magyar graduálananyag, természetesen zeneanyanyelvi szelekció feltételével, aminek egyelőre sem szempontjai, sem munkásai nem adóttak.

Mire a módszer használható szintig kidolgozást nyert, addigra – Istennek legyen hála, mert nélkül alig lehetne megmozdulni – újra indultak a református oktatási intézmények.

A módszer alapfokon a 3-10 éves korosztályt célozza (óvoda és alsó tagozat), mert ebben az életkorban szükséges, hogy egyházi énekként az életkori sajátosságoknak megfelelő szintű, csak a magyar református zeneanyanyelvi kategóriáiból válogatott anyagon

nevelődjenek. A tanítás „lélekből-lélekebe”, azaz: hallás után történik, a zeneanyanyelvi anyag nem használtatik a zenei írás-olvasás megtanulásának nyersanyagaként. (E tekintetben eltérünk a Kodály-Ádám módszertől.) Az eszközeiben így súlypontosított (csak magyar református zeneanyanyelvi anyag!) módszer célja az, hogy a feltétlen anyanyelvi (identitást jelentő) reflex kialakulhasson gyermekeinkben, melynek birtokában egész életükön át védetté válnak azon lehetőséggel szemben, hogy egyházi zeneanyanyelvüket idegen nyelvvel váltásák fel.

Tíz éves kor felett először a Kálmán Lajos megállapította affinitív stílusok, majd ezek után bármely nemű (magyar és nem magyar) egyházi énekanyagokkal bővüljön a gyermekek ismeretanyaga. A nevelés céljából felállított sorrend tehát: 1. anyanyelvi anyag (identitásreflex), majd 2. teljes körű ismeretanyag (általános műveltség a gyülekezeti énekülésben). Azaz: nem marad ki semmi, de a következetesen végigvitt módszer fundamentuma az identitásreflex lesz.

Végül: e pedagógiailag átgon-dolt eljárás eredménye szervesen illeszkedik mind Csomasz Tóth Kálmán és társai nagy ívű kezdeményezéséhez, mind egyházunk mai szükségleteihez. A módszert Gattyán Ilona hat éve folyamatosan gyakorolja (Kecskemét, Miskolc). Gyakorlati eredményeire alapozva ma már kimondható, hogy a módszer működőképes, átfogó jellegű, ezért keret-tanterv regulátoraként is alkalmazható, egyben elemi igényként veti fel iskoláinkban a külön – általános énekóra mellet beiktatandó – egyházi énekóra szükségességét.

KOBZOS KISS TAMÁS

A hiteles népzene és közoktatás- ügyünk reformja

Népzene és tanítás. Ha ezt a kérdést Magyarországon boncolgatjuk, egyszerre lehetünk elégedettek és türelmetlenek. Elégedettek azért, mert az elmúlt száz esztendőben „elvégeztük az aratást”. A népzene emlékeinek összegyűjtését, az adatok feldolgozását és a népzene sajátos világához való közelítés módszertanának kidolgozását világszínvonalon megvalósították elődeink és kortársaink. De milyen mértékben vált ez a hatalmas érték közkinccsé? Ezen a téren már van okunk önvizsgálatra.

HELYZETKÉP

Mit is mond Dobszay László egy 1995-ös előadásában? „a népzene-kutatás eredményei az 1934-es szinten vannak jelen a zenepedagógiában.” Kemény szavak ezek attól a tudóstól, aki egyszerre van a legmagasabb szinten otthon a népzene-gyűjtésben-kutatásban és a zenetanításban. Jókora hangzott el ez a figyelmeztetés (ha van, aki meghallja!), mert korszakváltás közben vagyunk a zeneoktatásban. Elkészültek, és folyamatosan bevezetésre kerülnek a zenetanítás közoktatási és zeneiskolai új, „NAT-szerű” tantervei.

Az elmaradás valóban szinte drámai. Fő okát abban látom, hogy sok pedagógus valójában nem ismeri a népzene-t. Elképzelhetetlen lenne olyan zenetanár, aki úgy tanítja Mozartot, hogy műveit csak kottából ismeri. Nos, a népzene esetében ez nem olyan elképzelhetetlen. Ma, Kodály halála után 30 évvel és több, mint száz évvel Vikár első fonográfos gyűjtései után még mindig nem szégyen a népzene csak „Kodály-Vargyas”² szintű ismerete. Melyik nyelvtanár tanít még úgy angolt, hogy maga sem hallott élő nyelvet legalább felvételtől, csak fonetikus jelek alapján

ismerte meg a kiejtést, és így is adná tovább? Ad abszurdum: melyik rajztanár merné megtenni, hogy Breughelt és kortársait a következőképpen tanítaná: kedves gyerekek, figyeljétek meg, hogy az egyenes vonal, a kör, vagy a négyzet melyik képen hány-szor fordul elő?

Az utóbbi évek zenei kiadványainak ismeretében állíthatjuk, hogy nem lehetetlen dolog ma már igazán közel kerülni a magyar népzenehez, még ha nem is megyünk el magunk is gyűjteni valamelyik boldog végére a magyar nyelvterületnek. Hogy is mondta Bartók 1921-ben?³: „a festő nem ismerheti meg a természetet könyvekből és leírásokból. Ugyanígy, a parasztzene után vágyódó zenésznek sem szabad azt halott gyűjteményekben múzeumi tárgyként megismernie. A dallam lejegyzésekor éppen az semmisül meg, ami a parasztzenét élményszerűvé teszi a zenész számára. A merev hangjegyírás képtelen a parasztzene ritmusának, hangvételének, díszítésének árnyalatait, egyszóval a parasztzene lüktető életét visszaadni. A parasztzene lejegyzése csupán annak csontváza: aki soha nem hallotta a dalt, vagy rokonát élő alakjában, vagyis parasztok szájából, az a hangjegyekből soha nem alkothat róla hű képet. Szerencsére vannak hangfelvevő eszközeink, amelyek segítségével megörökíthetjük a parasztzenét, ezzel viszonylag jól helyettesíthetők a gyakran fáradságos, vagy épp lehetetlen kirándulások.”

Ha ez a probléma, a népzene újszerű megközelítése, sajátos kifejezési eszközei szóba kerülnek pedagógus körökben (sajnos egyelőre ritka az ilyen alkalom, remélhetőleg az új továbbképzési rendszerben megváltozik a helyzet) – nagyjából kétféle reakció szokott lenni. Az egyik az értetlenség: miért kellene másképpen nézni a

népzene mint eddig, hiszen a népzene csak kis része a zenének, túl van már így is dimenzionálva az ügy, több évtizede más sem történik a magyar zenei oktatásügyben, mint a népzene babusgatása. Nyissunk inkább olyan korszerű módszerek felé, amelyektől eddig el voltunk zárva. A másik a jó szándékúak rémülete: mit tudok én X évvel a hátam mögött már csinálni.

Nos, egyfelől biztos vagyok benne, hogy a népzene beható ismerete nem zárja el az utat a korszerű módszerektől és a kortárs zenétől. Sok országban manapság kezdenek rájönni, hogy a hagyományos zenékben elrejtett kincseket felszínre kellene hozni. (Ez az egyik alapja Menuhin híres MUS-E programjának is, ld. Parlando 1996. 5-6. szám). Kétségtelenül nem tett jót a korábbi sulykolás, félig megemészített féligazságok terjesztése.

Másfelől viszont soha, semmilyen életkorban nem késő elkezdni a népzene igazi értékeinek megismerését és felismerését. Ugyanúgy, ahogyan nem csak a főiskolán lehet felismerni egy-egy klasszikus szerző számunkra korábban rejtve maradt értékeit.

MIT LEHETNE TENNI?

Mindenképpen abból kell kiindulni, hogy a népzene világa (és természetesen senki ne csak a népdalokra gondoljon a „népzene” említésekor, a hangszeres zene eddig méltatlanul háttérbe szorult a tanításban) szuverén világ, amely nem alárendelt, hanem mellérendelt szerepben kellene, hogy legyen a zene egyéb formái mellett. Nem szellemi fogyatékos gyerek, aki egyébként nagyon aranyos, tud is viselkedni, csak visszamaradt a fejlődésben.

Nem csak arra jó, hogy bonyolultabb zenei formákat megértsünk általa, hiszen az elmúlt évtizedekben épp ez okozta a legtöbb problémát. Elkoptattuk a népdalokat az örökös kottából énekléssel, nem ügyelve azok eredeti megszólalási formáira. A tipizálással, a sémák, sablonok tanításával méltatlanul hátrányos helyzetbe került a népzene világa. Valahogy úgy, mint

ahogyan hátrányos helyzetbe kerül egy Schubert dal a Téli utazásból, ha elmaradnak az előadásához elkerülhetetlenül szükséges dramatisáló eszközök, és persze a zongorakíséret.

Úgy gondolom, a népdalok lecsupaszítása végül is egyik oka annak, hogy Kodály és Ádám Jenő eredeti elképzelései lassan háttérbe szorultak, és a zeneoktatás nem tudott alkalmazkodni a megváltozott körülményekhez. Az újabb tantervek közül némelyik már jelentős szemléletváltást mutat. Például Joób Árpádé, amely: „változtatni szeretne a magyar népzene az anyagban való helyén, szerepén is. A zenei néphagyományt nem a műzenehez vezető út részének tartja, nem az olvasás – írás, a forma, a hangkészlet stb. megtanításához szükséges gyakorlóanyagként szóltatja meg. A magyar népzene szemléletben a múltunkban, történelmünkben, szokásainkban gyökerező, élményt adó énekes és hangszeres zene.”

Amíg az élő népzene akár észrevétlenül is, de jelen volt, nem látzott a baj. A krízis a hetvenes évek elején vált láthatóvá, amikor a pedagógia irányítói (és egyes szűk látókörű népzenei szakemberek) kezdték elhinni, hogy végképp befejeződtek a gyűjtések, megkezdődhet végre a feldolgozó munka, és a népzene „akadálytalanul felszívódhat” a klasszikus zenébe. Talán az sem tett jót a népzene és a pedagógia kapcsolatának, hogy népzene gyűjtéssel és feldolgozással Magyarországon (és persze nem csak nálunk) elsősorban zeneszerzők foglalkoztak. Olyan ez, mintha egy koreográfus táncot gyűjt – elkerülhetetlen, hogy egy majdani színpadra állítás járjon a fejében. Nem véletlen, hogy „a néptánc kutatás Bartókja”, Martin György már nem így szemlélte a gyűjtött anyagot. A hetvenes évek nagy robbanásáról, a táncházmozgalomról így ír:⁵ „A fiatal zenészek elkötelezett érdeklődése és a népzene hiteles megismertetésére, elsajátítására végzett kitartó munkája engem nagyon meghatott,

Csángó dob hejgetéshez (Moldva)

mert ehhez hasonló őszinte, „öncélú” érdeklődéssel korábban alig találkoztam. Az „egy az egyben” megtanulás lehetőségében én magam sem hittem, de mindig sajnáltam, hogy a hiteles népzene megszólalásának hiánya miatt mi minden szépségtől kell örökre elbúcsúzni. Az ötvenes évek végétől főként a hatvanas évek során felhalmozódott jelentős hangszeres tánczenei anyag 1970-re lényegében már minden fontos típus, stílus, dialektus anyagát tartalmazta, s így rendelkezésére állt mindazoknak, akik ezt valóban meg akarták ismerni. Ez már valami másfajta, intenzívebb érdeklődés volt, mint a korábbi. Nem azzal a céllal fordultak csupán a népművészet felé, hogy azonnal csináljunk valamit, hogy holnapután koreográfia, vagy zenekompozíció szülessen belőle, hanem a teljes megismerés igényével, és ez mást is eredményezett, mint a korábbi érdeklődés. A népművészet alapos megismerése minden nemzeti kultúra esetében teljes egészében fontos, s nem lehet előre kiszámítani, hogy ezt milyen mélységig érdemes elvégezni. Akiben nem a teljes intenzív megismerés igénye él, annak a törekvéseiben, céljaiban is kételkedem... Bartóknak és Kodálynak több megjegyzését ismerjük arra vonatkozóan, hogy sokszor a leírhatatlan és nehezen megközelíthető előadási sajátosságok teszik a népzene lényegét. Ez a lényeg pedig a népzene másodlagos előadásában mindig valahogy elsik-

kadt, hiányzott. Reménytelennek is látszott ez a hetvenes évekig, amikor tulajdonképpen bizonyosult, hogy kemény munkával a népzeneből még ezt is meg lehet menteni a jövő számára, újra lehet tanulni, sőt, így még vonzóbb, átütőbb erejű sokak számára.”

Ezekben az években olyan emberek adták fejüket népzene gyűjtésre, akik mást tanultak. Sokan zeneileg felkészületlenek is voltak a gyűjtésre, volt azonban egy előnyük: fiatal voltak. Nem féltek a kényelmetlenségektől, a több óras várakozásoktól a határon és egyéb kellemetlenségektől. Ellenkezőleg: vonzotta őket a veszély, és egyfajta küldetéstudat is volt bennük. A magnetofon pedig válogatás nélkül felvett mindent, válogatni később is lehetett, és – hála néhány jó szándékú, a hirtelen támadt népzenei mozgalom értékeit felismerő népzene tudósoknak – jó helyre kerültek ezek a gyűjtések.

Távol álljon tőlem, hogy elhallgassam: az igazi gyűjtőmunkát szakemberek végezték, ezekben az években is hatalmas mennyiségű anyagot gyűjtve mind az énekelt, mind a hangszeres népzene területén. De mégis nagy jelentősége volt annak, hogy a népzene új talajra lelt a városi táncházakban, megteremtődött egy teljesen új és sajátosan magyar közművelődési forma⁶, nemzetközileg is elismert és használt modellt teremtve. A szinte váratlanul felbukkanó, hatalmas mennyiségű anyag (főként Erdélyből, Moldvából, de pl. a Felföldről és a Délvidékről is) átértékelésre készítette a zenetudósokat is. A korszerűbb eszközökkel folytatott gyűjtések olyan körülményekre is ráirányították a figyelmet, amelyekre korábban nem figyeltek.

Ki kell végre mondani, hogy a magyar zenepedagógia a legutóbbi időkhöz figyelmen kívül hagyta e mozgalom eredményeit és tanulságait. Senki nem gondolkozott el azon, hogy (Kodállal szólva) „nem súlyos betegség tünete volt-e” hogy nem a nemzetközileg is (méltán) sok elismerésben részesült magyar zenepedagógia juttatta közel a fia-

talokat saját népzenei anyanyelvükhöz, sőt szinte egy kicsit annak ellenében történt a dolog, még akkor is, ha a legtöbb amatőr népzene gyűjtő és zenész legalább alapfokon a Kodály-módszer neveltje volt.

A tanárképző intézményekben azonban (hiába tanították magas óraszámban a népzene, mint holt anyagot) szinte lehetetlen volt eljutni az élő zene forrásaihoz. Ma sem sokkal jobb a helyzet, és amíg meg nem változik, szinte csak egyéni ösvényeket lehet taposni.

Tekintsük át röviden a Dobszay László által említett anomáliákat:

- a pedagógia nem vette észre, hogy a népdalanyag jelentősen kibővült Kodály és Bartók klasszikus gyűjtései óta
- a „mi a népdal” kérdés is alapvetően más megvilágításba helyeződött, sokkal differenciáltabb képet tud adni a tudomány arról, hogy mi is a népdal
- sok népdalról van „egyéni” tudásunk, nem elég ma már a népdalokról annyit tudni, hogy van szótagszámuk, kadenciaképletük, ambitusuk, és hogy mondjuk két stílusba sorolhatók
- a népdal életmódjáról, előadásmódjáról is sokat bővült már a tudásunk, korábban a tanítás teljes egészében a leírt kotta alapján történt, és ez a közlésmód eleve alkalmatlan volt, meghamisította a népdal-pedagógiát
- újra kellene gondolni a népdal szerepét kultúránkban
- teljesen megváltozott a tudomány felfogása a népdalstílusokról. „Az iskola ma azt tanítja, hogy van régi stílusú magyar népdal, mely pentaton, ereszkedő, és van új stílusú, mely kupolás, visszatérő szerkezetű – ez a tanítás teljesen idejétmúlt... Ezzel az elképzeléssel szemben ma egy teljes történelmi kontinuummal számolunk, melyen belül legalább háromszáz évenként meg tudjuk mondani, népzene, melyik rétege, melyik stílusa lépett színre, vagy alakult át. Ennek van szakirodalma, bárki utánanézhethet. Ott vannak az egyes stílusokról szóló szakkikkek,

összefoglalóan pedig képet ad róla – ha egyelőre nem is teljes egészében – a Magyar Népdaltípusok Katalógusa, mely négy stílusra nézve... összefoglalja, amit az illető típusról ma tudunk.”⁷

MIT? MIÉRT?

HOGYAN TANÍTSUNK?

Ahhoz, hogy igazán hitelesen és eredményesen vigyük be a népzene a tananyagba, először is át kellene gondolni, hogy a népzeneből mit, miért és hogyan tanítsunk.

Nem könnyű definiálni magát a fogalmat sem, talán ezért használta Bartók szinte mindig a „parasztnépzene” kifejezést, arra utalva, hogy a legkonzervatívabb, kulturálisan önálló, természetközeli élő paraszti réteg őrizte legtovább és leghívebben a hagyományos zenét.

Valószínűleg nem ártana azonban még tovább visszamenni az időben ahhoz, hogy a zene igazi jelentőségét megértsük a gyermekekkel. Szőke Péter írt – sajnos mára szinte elfeledett –, nagyon fontos gondolatokat a zene hármas világáról.⁸ Eszerint van fizikai, állati és emberi zene. Ma, amikor az oktatásban egyre nagyobb szerepet kellene kapnia az ökológiai gondolkodásnak, jobban kellene figyelni a zene ősforrásaira. Ezek a gondolatok Bartókot is igen mélyen foglalkoztatták, számára nem volt éles különbség a természettudományok és a művészetek között, csak az emberi, szerves és az embertelen, kristályos világ között tett éles különbséget. Példa erre a Cantata Profana éppúgy, mint félbemaradt terve a virágok (és világok) vetelkedésének zenei formába öntésével kapcsolatosan. Lajtha László is „népzene-biológiáról” beszél, mint olyan tudományágról, amely azt vizsgálja: él-e, mikor és hogyan él egyik nép a másik nép zenéjével.⁹

Melyik tantervben kap helyet az emberi énekhangok képzésének hihetetlen sokfélesége, akár csak a magyar népzene belül is? Igaz, forrásmunkák ezen a téren magyarul csak ritkán akadtak (Szabolcsi Bence nagyon érdekes tanulmányaira¹⁰ vagy Földes Imre tanár úr

lebilincselő rádiós sorozatára¹¹ gondolhatunk). Hol esik szó pl. a népdal szerepéről a paraszti világban úgy, ahogyan maguk a falusi emberek látják? Berecz András, a kiváló előadóművész írt saját gyűjtései alapján forrásértékű könyvet erről a témáról.¹²

És akkor persze még nem beszélünk az ősi hangszerek világáról, amelyek egy kisgyereket biztosan le tudnának annyira bilincselni, mint pl. Mozart Kis éji zenéje.

Az ősi zenék még jórészt mentesek a divatoktól, primer forrásokból táplálkoznak. Ilyen például egy kazak vagy kirgiz hősénekben a kötött formára épülő improvizáció, s ebben a műfajban a gyerekek remekműveket tudnának alkotni, ha hagynánk, netán biztatnánk őket.

Az improvizációhoz persze kell az a fajta önfeledt állapot, amely egyre inkább hiánycikk. Talán épp ezt az önfeledtséget keresik a kamaszok is a kábítószerekben, s a huszadik század végi társadalom szegényére a zene is bevonult a drogok közé.

Kodály írta, Schumann útmutatása nyomán: romlott árut ne terjesszünk! Nos, manapság kevés az olyan pedagógus, aki népdalnak hitt műdalt, vagy rosszul lejegyzett népdalt tanít.

De másképpen is lehet hibákat elkövetni. Lehet például úgy népdalversenyt kiírni, hogy nem adunk a növendékeknek segítséget, sőt esetleg hibás mintát adunk elé. A pedagógusnak is, a növendéknek is saját hangján kellene énekelni a népdalt. Ennek a saját hangnak a megtalálásához azonban nagyon sokféle más hangot kell hallgatni. Nem szekunder, hanem primer forrásból, hiszen a népzenei mozgalmak is kínál elég rossz példát arra, hogy egy magasabb szinten ugyan, de folyik a népdalhamisítás, kitalált díszítések, énekstílusok fetisizálása. Legtalálósabban és legélvezetesebben Marosi Julianna ír erről „Van egy forrás titok alatt” c. könyvében.¹³

Sok vita folyik arról is, hogy milyen anyaggal kezdjük a népdal világának megismertetését. Jeles

szakemberek vallják, hogy mindenképpen a helyi, a lakókörnyezethez legközelebb eső népzenevel kell beavatni a növendékeket. Új tantervet is alapoztak erre a koncepcióra.¹⁴

Én – saját tapasztalataim alapján – úgy gondolom, nem ilyen egyértelmű a dolog. Biztosan van olyan pedagógus (és talán nem is kevés), aki meg tudja valósítani ezt a koncepciót (ehhez a pedagógusnak – szerintem – anyanyelvi szinten kell ismerni a helyi népdal-dialektust, és legalább egy hangszeren jól kell tudnia játszani, mert a hangzó példák bemutatása, vagy népművészek segítségül hívása nem elég), de a mai átlagos tanuló, akinek családtagjain keresztül már semmilyen kapcsolata nincs a hagyományos kultúrához, (sőt rosszabb esetben éppen otthon kap negatív impulzusokat) másképpen szólítható meg. A hetvenes évek népzenei mozgalmának vezéregyéniségeit nem lakóhelyük népzeneje, hanem egy addig nem ismert, különös hangzás hozta lázba. (Hallottam olyan nemrég történt esetről, hogy a falusi népdalénekes kislány a népdalverseny utáni tánccházon csak csodálkozni tudott, korábban ilyesmiről még csak nem is hallott). Ha a népzene nem csak mint elsajátítandó tananyagot, hanem mint életre szóló élményt akarjuk eljuttatni a növendékekhez, sajátos módszereket kell kidolgoznunk.

Nagyon fontos lenne az, hogy ne csak egy-egy példán keresztül kerüljenek kapcsolatba ezzel a zeneiséggel, hanem minél több jó minőségű népzene hallgassanak. Iskolás koromból emlékszem kínos kötelező zenehallgatásokra énekórán, mikor pisszenni sem volt szabad. Nos, a népzene így megszerettetni – szintén lehetetlen. Meg kell találni az alkalmakat a szinte észrevétlen befogadásra. Szólhatna a zene háttérként a napköziben, vagy szünetben az iskolarádióból. Lehetőleg persze olyan fajta zene, amit addig nem is hallottak. A karácsonyt nem feltétlenül technozenével kell ünnepelni, és köszöntésre sem csak a

„Happy Birthday” alkalmas. (Érdekes, mintha az angol nyelvtanításból viszont kikopott volna a valaha oly gyakran és eredményesen alkalmazott gitárral kísért népzene, amely nekem is nagyon sokat segített abban, hogy érzelmileg is közel kerüljek egy nyelvhez és kultúrához...)

NÉPI ÉNEK

Mivel a második világháború után az iskolai énektanítás vokális bázisra épült, a népdaléneklés zenei oktatásügyünk egyik legsarkalatosabb pontja. Itt van a legtöbb félreértés is, néhány alapvető problémát fentebb már vázoltam. A tévhitek elsősorban abból adódnak, hogy a tanár nem szembesül a hangzóanyagok útján megismerhető népdaléneklési stílusokkal, a különböző dialektusok eltéréseivel. Ezek a gondok az iskolán belül ritkán jutnak a felszínre, de ha a tanár „a hagyományos szolfézs szemlélet alapján” jól felkészített növendékét népdalversenyre viszi, meglepődve tapasztalhatja, hogy a gyönyörű hangon éneklő kislányt a rosszindulatú zsűri lepontozza, és olyanokat részesít előnyben, akik nem is tudnak „rendesen” énekelni. Szomorú jelenség ez, és ma már nem lehet arra hivatkozni, hogy nem lehet hozzájutni olyan kiadványokhoz, amelyek esztétikai és tudományos igényeket is kielégítő énekelt dallamokat adnak közre egyszerre kottában és hangzóanyagon. Ilyen pl. Bodza Klára népzene-tanár és Paksa Katalin népzene-kutató 3 kötetes, 6 kazettával ellátott „Magyar népi énekesiskola” című kiadványa, melyet a Magyar Művelődési Intézet adott közre. Sajnos a népdalkiadványok még ma is legtöbbször hangzó melléklet nélkül jelennek meg, pedig nagyon fontos lenne a hatalmas archív anyag minél nagyobb részének közreadása. Még a csak hangzó formában megjelent népzenei kiadványok is többet érnek a csak kottásoknál, ilyenek pl.: Kallós Zoltán: Ez az utazólevelem (Új balladák könyve) és Dobszay L. – Németh István: A magyar né-

pének, mindkettő 8 kazettával, hatalmas anyagot tárnak elének.

HANGSZERES NÉPZENE

Ezen a téren sajnos még meglehetősen rossz a helyzet. Bár az ország számos zeneiskolájában már régóta folyik a hangszeres népzene tanítása (jelenleg közel száz zene-tanárral), nagyon kevés hangszeres iskola, ill. kottaanyag jelent meg. Igaz, ez részben azzal is magyarázható, hogy a zeneiskolai népzene-tanárok tanárok nagy része saját vagy mások hangzóanyag-gyűjtései alapján dolgozik. Ezek feldolgozása sem feltétlenül a kottaírást jelenti, hanem a helyszíni gyűjtések vagy hiteles előadók játéka alapján történő technikai önképzést, a darabok egyéni, de a hagyományhoz hű feldolgozását. Így rendszerint a tanítás sem abból áll, hogy a tanár a növendék elé teszi a kottát, és a hibákat menetközben javítja, hanem utánzásra alapul, a mester-tanítvány klasszikus minta követésén. (Ez természetesen feltételezi a tanár tökéletes jártasságát a népzene területén.) Ez az állapot nyilvánvalóan változni fog a jövőben, hiszen egyre kevesebb olyan zenetanár lesz, aki a helyszínen, eredeti közegben sajátította el a hangszerjátékot.

Fontos lenne tehát, hogy az „első generációs” népzene-tanárok minél többet átörökíthessenek tudásukból, és nem csak a zeneiskolai oktatás számára.

Sajnos, jelenleg verbálisan ugyan működik „a népzene hangszeres hagyományainak funkcióban megéltetett érzelmi-szellemi átörökítése”¹⁵, azonban valószínűleg sem a szükséges szakmai tudás, sem a hangszerek nem állnak rendelkezésre ahhoz, hogy a tanulók valóban hiteles népzene-tanuljanak (sokkal jobban állunk azonban a felhasználható szakirodalom, hangzóanyag terén.)

Ha pl. a furulyák megvásárlását a szülőkre bízják¹⁶, a növendékek valószínűleg műanyag blockflótként fognak játszani, és ezek a hangszerek lehetnek zeneileg bármilyen precízek, nem teljesíthetik

a népzene követelményeit. Így az fog történni, mint az ének esetében: díszítésektől megfosztott dallamvázak szólalnak meg. Amikor egy népi furulyás egy eredetileg énekelt dallamot megszólaltat, átformálja azt a hatlyukú furulya saját törvényszerűségei szerint. Lássuk, hogyan beszél erről Juhász Zoltán népzene-tanár, gyűjtő, tantervivő: „Megragad minket egy nóta, egy mese, egy tánc, és nincs megállás: cipel magával, ő tudja, hová. Hogy megmutassa a saját világát, amit minél jobban megismerünk, annál nagyobb csodálkozással látjuk meg benne – önmagunkat. Rájövünk, hogy az ismeretlen, idegennek tűnő törvények: a saját törvényeink, hogy milyen keveset tudunk a saját zenénkről, a saját táncunkról, a saját nyelvünkönkről általában. Mert magyar népdalt furulyázni csak úgy általában – lehetetlen. Gyimesi, somogyi, gömöri magyar népdalt vi-

szont lehet, csak ismerni kell a megformálást, a szabad újraalkotás törvényeit. Ha ez provincializmus, akkor mi marad annak a magyar kultúrából, aki nem provinciális?”

¹ Parlando, 1995. 1. szám

² a népszerű gyűjteményre gondolok itt

³ „A népzene szerepe korunk műzenéjének fejlődésében” – Bartók Béla írásai/1 Bp. 1989. 110. old.

⁴ tantervismertetés a Parlando 1997. 6. számából

⁵ Kultúra és közösség 81/4. 44-45. old.

⁶ Részletesen foglalkozik ezzel a témával Sebő Ferenc könyve, a Népzenei olvasókönyv (Planétás kiadó, 1997, 89-93. old.

⁷ Parlando, 1996. 1. szám

⁸ A zene eredete és három világa, Magvető 1982.

⁹ Szépkényerüszentmártoni gyűjtés, előszó pl. A melódia története Cserépfalvi 1950.

¹¹ „Zenetörténet mindenkinek”

¹² ...Bú hozza, kedv hordozza... Magon kótt énekesek iskolája I. Jel kiadó 1997.

¹³ Magyar Művelődési Intézet, 1997 (Népzenei Füzetek)

¹⁴ 8ÁMEZŐTÚR96

¹⁵ fent említett tantervből

¹⁶ ld. 8ÁMEZŐTÚR16

A protestáns egyházzene tanítása továbbképzés

A Református Egyházzenei Munkaközössége (ReZeM) és a Református Pedagógiai Intézet A PROTESTÁNS EGYHÁZZENE TANÍTÁSA címmel 30 órás módszertani tanfolyamot indít zenepedagógusok és hangszeres tanárok, valamint karnagyok és gyülekezeti kántorok részére.

A tanfolyam célja: a magyar református egyházzene történeti áttekintése, elméleti és gyakorlati útmutatás.

Helyszín: Fót, Evangélikus Kántorképző Intézet (Mandák-villa)

Időpontok: 2000. október 6-8., november 10-12., péntektől vasárnapig, naponta 6 tanórával. A tanfolyamhoz hangversenyek, istentiszteletek kapcsolódnak.

Fő tárgykörök:

1. Hymnológia (graduál és gyülekezeti ének)
2. Egyházi műzene, kórusirodalom
3. Liturgia

Az utóbbi évtizedekben elindult, illetve újraindult református oktatási intézményeink egyházi, református jellegét az intézmény lelkesége és a lelkészi, hitoktatói munka mellett leginkább az iskola zenei élete, az ének-zene tanítás egyházi jellege határozza meg. Fontos tehát, hogy a zenét tanító kollégák megfelelő egyházzenei ismeretekkel rendelkezzenek.

A Református Pedagógiai Intézet és a ReZeM ezért indít pedagógusok számára ének-zenei továbbképzést, melynek célja elsősorban az, hogy egy szélesebb horizontot felvázolva a tanárok és a gyülekezeti kántorok, karnagyok mai feladataihoz igyekezzenek elméleti tudást és gyakorlati segítséget adni.

GYÖRGYINÉ KONCZ JUDIT

Művészeti nevelésről, zenéről – tíz év után

(Gondolatok a nagykovácsi KRE Tanítóképző Főiskolai Karán folyó zenei nevelésről)

Mindannyian érzékeljük, hogy a 90-es években a közoktatás intézményeiben a művészeti nevelés elismertsége nagymértékben leértékelődött, funkciója, pedagógiai szerepe megváltozott. Főiskolánkon pontosan ekkor kezdődött meg a zenei nevelés. E két dolog egybeesése különösen indokolta, és ma is indokolja, hogy iskolánkban kiemelt szerepet kapjon a zene.

Az általános gyakorlatot tanulmányozva kettősség tapasztalható a nevelés megvalósítása és az írott dokumentumok tartalma között. Míg egyik oldalon a társadalmi leértékelődés, érdektelenség, a negatív megkülönböztetés mutatkozik, másik oldalon viszont az, hogy a tantervekben található „művészetek” témakör, a műveltséganyag mennyisége hihetetlenül nagy jelentőségű, nagy mennyiségű, melyet azonban sajnálatos módon nem vesznek komolyan, senki nem kéri számon sem a pedagógustól sem a diákoktól. A leértékelődés okai közt találjuk, hogy az iskolák zöme a felvételikén és egyéb versenyeken szükséges szaktárgyi tudást helyezi az oktatás középpontjába, ezzel háttérbe szorítva a zenei, vizuális és egyéb kulturális értékeket. Ezen iskolák tehát felvállalják az intézmény ismeretközpontúságát, ezzel párhuzamosan viszont a humán értékek nevelési jelentőségét szorítják háttérbe. Ez azonban nem csupán az iskolák elhatározásából alakult így, hanem az erős szülői, társadalmi megítélés kényszerítette ki mind az iskolavezetésből, mind a művészetekért felelős tanárokból. Elhatalmasodott az a nézet, hogy az oktatás szempontjából az a jó, ami mérhető, ellenőrizhető, s háttérbe szorult az alkotás, a felfedezés, a játékoság, a művészi tapasztalatszerzés, az élményszerzés öröme. A haszonelvűség vált uralkodó nézetté, az emberek, a családok irányítójává, s minden elvont szellemi és kulturális érték ezzel párhuzamosan visszaszorult. A helyzetet nehezítette, hogy a művészeti értékek háttérbe szorításával együtt járt az erkölcsi értékek társadalmi

degradálódása is. Sajnálatos, hogy a NAT-ból fakadó decentralizálódási lehetőségeket szinte minden iskola a művészeti tantárgyak rovására használta ki. Az ének-zene különösen a „vesztes tantárgyak” közé tartozik. Ezekkel a lépésekkel az iskolák és a társadalom szinte egésze egyértelműen lemondott a művészetek nevelő hatásáról. Így a művészeti nevelés aktív és elkötelezett képviselői magányosok, elszigeteltek lettek, s sokszor megalázó, hősiesség harcot vívnak a művészetek ügyéért a társadalmi nyomással szemben. Ebben a helyzetben a művészeti nevelést önként vagy néha kényszerből felvállaló pedagógusokra, tanítókra vár az a feladat, hogy kialakítsák tanítványaikban a kulturális identitást, a magyarságtudatot önként vállalt érzését. Elődeinktől azonban jól tudjuk, hogy csak a művészet átható erejével lehet mindezt megalapozni, elmélyíteni. A tanítóképzésnek tehát vállalnia kell, hogy zenei nevelésének célja – a modern és világhírű magyar zenei képzés szellemének megfelelően – a **kottaolvasó, önálló zenei tevékenységre képes, az értékes zene iránt elkötelezett, jó ízlésű tanító nevelése legyen.**

A pluralizmus térhódításának korában a téma több kérdést vet fel, egyfelől a kulturális alkalmazkodóképesség elfogadható mértékét, másfelől a kulturális identitás kialakítását, melyeknek megvalósítása az esztétikai, ízlés, és érzelmi nevelésben ötvöződik.

Azok a tanítók, tanárok, akik elvállalják a művészeti nevelés tantárgyakra lebontott vagy komplex okta-

tását, csak akkor végezhetik feladatukat gyümölcsözően, ha önmaguk a művészetet a nevelés hathatós eszközének tekintik, ha hisznek a művészet léleknevelő, erkölcsformáló erejében.

Mit tehát a művészet az oktatásban, milyen a művészeti értékek hatása a nevelésre? Sokan vallják, hogy a művészetekkel való foglalkozás az embert minőségileg jó irányba változtatja meg. A művészeti nevelés jobbá teszi az embert, hatására javul az egyén munkaerőkölcse és viselkedési kultúrája. A művészeti értékekkel telített emberek általában optimisták nézik a világot, a kultúra, a művészeti nevelés tehát alkalmas arra, hogy egy pozitív jövőképet vetítsen az ember elé. A gyermekkorban belsővé vált művészeti-esztétikai értékek végigkísérik az ember életét melyek időnként ez-egy szituációban, fontos döntéseknél előbukkannak, s jelentősen befolyásolhatják az ember további sorsát. A manapság egyre jobban elterjedő értékluralizmus az értékek között nem ismer el semmiféle hierarchikus rangsort, minden értéket azonos szinten, egyenlőnek tekint teljesen elfedve a minőségi különbségeket. A művészeti értékeknek azonban nevelési szempontból objektív rangsoruk van, meghatározó szelekciós szempont az, hogy azok mennyiben mozdítják elő az emberi lét minőségét, illetve a személy megfelelő irányú fejlődését. A tanítónak a rendelkezésére álló alkotások közül meg kell találnia az igazi értéket, tudnia kell válogatni, figyelembe véve a nevelési célokat, valamint a minőségi, esztétikai szempontokat is. A nevelőnek tehát tudatosan vállalnia kell tanítványai ízlésnevelését is. Mit tekintünk azonban jó ízlésnek? Az ízlés az értelmező kéziszótár megfogalmazása szerint „a szép, a helyes és az illendő iránti érzék”, a zenei ízlésfejlesztés feladata tehát megtanítani, hogy mi a szép, mi a szakszerű, a helyes, az értékes, és a körülményekhez igazodva az adott környezetben és az adott helyzetben mi az illendő.

Az oktatás-nevelés szempontjából általában előnyben részesítjük a cselekvést, kreativitást igénylő feladatokat. A művészeti nevelés terén azonban a személy egyéni fejlődését figyelembe véve a művészeti értékek befogadása is kreatív tevékenység, ugyanis a művet nem utánozni próbáljuk, hanem megnyitjuk előtte egész személyiségünket, így az teljes gondolat- és érzelmvilágunkat mozgatja meg, mely által katartikus élményhez juthatunk. A befogadás azonban nemcsak személyes, hanem egyben **közösségi élmény** is. Az alkotás befogadásakor sokszor csupán önmagunkra és nem egymásra figyelünk, mégis a remekmű segítségével az élmény átélése révén közel kerülhetünk egymáshoz az együttes érzelmi hatás, együttes élmény által. Így a közösségeket is leghatásosabban a művészi alkotások kötik össze. Mindenki által ismert közös olvasmányok, versek, zeneművek az összetartozás érzését keltik. A jó műalkotás maradandó értékű. Fontos szerepe van a hagyományörzésben, a hagyományok tiszteletben tartásában. Az állandóan változó világban visszatérünk egy-egy alkotáshoz, s régi önmagunkkal, önmagunk változásaival találkozunk szembe a mű által kifejtett érzelmek kapcsán. A művészet szoktat rá, hogy elidőzünk egy alkotás előtt, visszatérünk, érzelmileg kötődünk hozzá, mely az állandóságot biztosítja számunkra. A műalkotás, népi alkotás összeköt az

ősökkel, elődökkel. Évszázadokon át a hidat alkotja meg ember és ember között, generációk között teremti meg az összekötő láncszemet, a hovatartozás érzését biztosítja.

A nemzet ifjainak művelése mindannyiunk kötelessége, nem foszthatunk meg egyetlen gyermeket sem a művészet építő hatásától. A művészeti nevelés igazi célja nem bizonyos ismeretanyag átörökítése, sem nem az öncélú magamutogatás, hanem a nevelő hatások kiaknázása, az elmélyítés, a vigasztalás, a lélek tisztítás, a megújító katarzis. Ezért a művészetet művészeti hivatástudat és küldetésstudat nélkül nem lehet művelni, tanítani. A művészet mérhetősége tehát nem a siker, hanem a megérintés, a lélekbe hatoló megszólító erő. A zene képes leginkább arra, hogy tisztítsa a lelkünket: az ember lelki egyensúlyának megteremtésében a zene jelentősége felbecsülhetetlen, a produkció-központúsággal szemben a zenei nevelés az emberi tartás nemesítését szolgálja. A művészeti nevelésben a teljesítményről a meditációra, az átélt, az érzelmeket megmozgató befogadásra kell, hogy kerüljön a hangsúly. Tanítványaink kulturális identitása, élő s nemcsak megtanult magyarságtudata megteremtéséhez nélkülözhetetlen eszköz tehát a művészet. A kultúrát és a magyarságtudatot ugyanis nem lehet örökölni, kívülállóként nem lehet elsajátítani, hanem azt mindenkinek saját magának kitartható munkával kell megteremtenie önmagában. A művészet tehát elsősorban **nem szórakozás, hanem az emberhez méltó létforma** megteremtésének nélkülözhetetlen eszköze, mely kibontakoztatja, teljessé teszi az ember személyiségét, lelki megnyugvást ad, és megóvja az elkeseredettségtől, elszigetelődéstől.

Az előzőekből látszik, hogy művészeti nevelés címén nem csupán művészeteket magában foglaló tananyagról vagy tantárgyakról van szó, hanem egy komplex műveltséganyagról, mely sokoldalúságával nélkülözhetetlen a teljes szellemi és érzelmi kifejlődés, a személyiségfejlődés szempontjából. Ezért ennek elhagyása vagy radikális lecsökkentése beláthatatlan következményekkel járhat. Mindez – ha nem is tudatosan – mindnyájan érezzük, ha eddig nem is foglalmaztuk meg. Hogy a zenéhez

való kapcsolatunk, a zenéről alkotott véleményünk ne maradjon teljesen elrejtve, a következőkben főiskolánk hallgatói fogalmazzák meg, hogy valójában mit jelent számukra a zene.

Válaszaikat összesítve, leegyszerűsítve az alábbi gondolataik, érzéseik kerültek felszínre:

A zene sokak számára

- nyugalmat; belső harmóniát; békeességet; meditálást; emlékeket;
- szórakozást; művelődést; felüdülést; kikapcsolódást; pihenést;
- jó kedvet; vidámságot; örömforrást; az élet pezsgését;
- alkotást; önkifejezést; feltöltődést; kiteljesedést; a közösséget; a létezést jelenti.

Mások számára a zene

- feszültségoldó; hangulatjavító; vigasztaló; lelket megtisztító;
- kitágítja a képzeletet; meghatározza az ember egyéniségét;
- mindent kifejez számukra; bennük van; levezeti az agresszivitásukat;
- közvetítő ember és ember között; létszükséglet; szépség; mennyei szféra.

Ezt nyújtja tehát nekünk a zene, s mindezeketől a lelki javaktól fosztjuk meg tanítványainkat, ha a zenei nevelés a mi hibánkból igénytelen, vagy hiányzik az életünkben. Legyünk megfontolt, előrelátó pedagógusok és ne vállaljuk fel az értéktelen vagy elmaradó zenei nevelés jöveteletlen következményeit!

A nagykorosi Tanítóképző Főiskola Karán a zenei nevelés ezeknek a gondolatoknak a jegyében zajlik. Zenetanáraink minden erejükkel azon igyekeznek, hogy munkájuk révén közvetetten mind szélesebb rétegekhez jusson el a zene, s nevelésük eredményeképpen az értékes, minőségi zene terjedjen a református ifjúság körében.

Összefoglaló gondolatként Kodály Zoltán szavait idézem, melyek irányítóul szolgálnak zenei nevelésünkben:

*„A zene lelki táplálék,
és semmi mással
nem pótolható.*

*Aki nem él vele, lelki vérszegénységben
hal meg.*

*Teljes lelki élet zene
nélkül nincs.*

*Vannak a léleknek régiói, amelyekbe
csak a zene
világít be.”*

MIKESI TIBOR

A Kecskeméti Református Kollégium Gimnáziumáról

Magasságok és mélységek jellemezték a Kecskeméti Református Kollégium Gimnáziumában eltöltött nyolc évem. Ezért is tartom fontosnak, hogy a Psalmus Hungaricust inspiráló 55. (genfi) zsoltárból idézzek bevezetőmben: „Szárnyaim, ó, ha lehetnének...” (4. vsz.)

„Régi” énekeskönyvem – számomra AZ ÉNEKESKÖNYVET – kötettem be nemrégiben. Úgy elnyűtt, hogy már szégyelltem vele a diákjaim elé állni. Mégsem vettem újat, mert ebben az évek folyamán írt bejegyzéseim találhatóak, inkább az „új köntös” mellett döntöttem. Érzelmileg is kötődöm a „48”-ashoz. Egyszer nagyon kifényesedett előttem a 138. zsoltár 4. verse:

„Mindennemű szükségemben,
Inségemben Megerősítesz;
Láttukra ellenségeimnek, Kik
gyűlölnek, Engem megmentesz.
Amit az Úr egyszer végez, Az jó
véghez Megyen mindenütt.
Jó kedved megáll: ne hagyd el,
Sőt végezd el Kezed munkáit!”

Ha lenne református (és evangélikus!) gimnáziumi énekkönyv, akkor ez a zsoltárt bizonyára benne volna.

A Kecskeméti Református Kollégium Gimnáziumában a diákok különbözőképpen „veszik a lapot” énekeskönyv-ügyben. Vannak, akik már szeretik... Elsősorban tehát az énekeskönyvből merítem a tananyagot. Az énekeskönyvben azután – a zsoltárok mellett – a középkori és a 16-18. századi dallamokat részesítem előnyben a tanításkor.

Az énekeskönyv mellé mást is odahelyezek. Ha egy középkori éneknek ismerem az őseit vagy a „natur” formáját (közismert pél-

da: A nap immár... – 491. d.), akkor azt is eléneklek, esetleg felvételről hallgatjuk meg a dallamot. Máskor az ének népzenei – folklorizálódott – formájával ismerkedünk. Nagy szerencse, hogy egyre inkább korhű előadásban hozzáférhető énekeskönyvünk egyik-másik tétele, korabeli hangszereken kísérve. Ezekből a felvételekből szintén válogathatok az órákon.

A kecskeméti templomban minden reggel van istentisztelet. Akik rendszeresen ott vannak, könnyen társítják a templomot és az iskolát, hiszen mindjárt hasznosítják gyakorlatban a megtanultakat. És megfordítva: akik eljárnak a reggeli alkalmakra, azok a tanórákon is tevékenyebben vesznek részt. De a végső cél mindig az, hogy diákjaink a gyülekezetben énekeljenek.

A kórusmunka igazán kemény dió. Hisz az volna jó, ha „élesben” is heti rendszerességgel énekelhetne a kórus. Erre talán a templomi alkalmak a legmegfelelőbbek, melyeken igény is volna heti gyakoriságú fellépéseinkre. Kiemelkedő volt énekarunk életében a '93-mal kezdődő időszak, amikor nyaranként kórustáborot tartottunk, s az ott kapott lendülettel kezdte az énekkar a tanévet (és az egyházi évet!). Azokban az esztendőkből rendszeresen volt istentiszteleti szolgálatunk. Éppen ezért viszonylag sok énekeskönyvi feldolgozást tanultunk. Gárdonyi Zoltán egyházi kórusműveiből szintén válogathattunk. Fontos volt számomra, hogy ezekben Károli Gáspár nemesveretű prózája került feldolgozásra.

Összefoglalva az eddigieket: a rendszeres éneklés – értelemszerűen – az énekórákon és a napenkénti istentiszteleteken

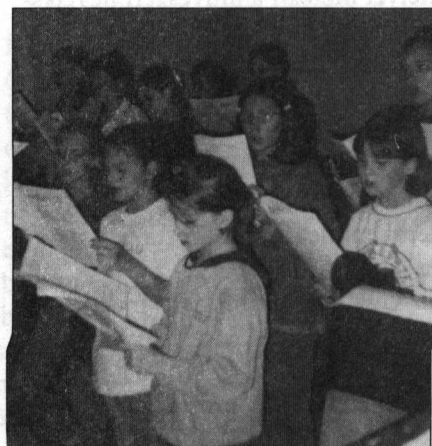
hangzik. Az énekkar szolgálata már nem ilyen gyakori, de viszonylag rendszeres. Fáradozásunknak pedig szép eredményei vannak. Egy rég elballagott kórustagunk megvallotta, hogy nemcsak a volt társak kedvéért, hanem az itt tanult művek miatt is visszajár alkalmanként énekelni. Egyetemistaként Ő már többet megért abból a műből, amit öt esztendeje tanult először, s jobban is tudja értékelni azt.

Iskolánkban ilyen magas színvonalú előadásban, elsősorban felvételről hallanak diákjaink egyházi műzenét. Ezért arra töreksem, hogy lemezállományunk az előadókat tekintve is jó minőségű legyen. Előnyt élveznek – de nem kizárólagosak! – a közvetlenül Bibliával kapcsolatos művek. Pl.: Schütz művei, Haydn: Teremtés-e, Brahms: Német requiemje, vagy éppen Kodály Psalmus-a.

Ez utóbbi Kecskeméten igazán otthon érzi magát. Zárásként – utalva a felvezetésre – a megoldást jelentő 18. verset idézem:

„Te azért lelkem, gondolatodat,
Istenbe vessed bizodalmodat,
Rólad éléski minden terhedet,
És meghallgatja te könyörgésedet.”

(Kecskeméti Vég Mihály –
LV. Zsoltár)

PARTICSKA ÁGOTA

A zenei nevelés súlypontjai és fejlődésének lehetőségei Nagykőrösön

Iskolánk zenei nevelése hármast pilléren nyugszik.

Meghatározó az intézmény egyházi jellege. Kálvin – a Szentírás tanítását követve – határozott utat mutat a gyülekezeti éneklés dallami és lelki tisztaságát illetően. Aktívan együtténeklő gyülekezetet akart látni. Így kötelez bennünket hagyományaink ismerete.

Iskolánk gyakorló intézmény volta szintén meghatározó. A tanító és hitoktató szak mellett Főiskolánkban működik a kántorok szakirányú képzése is. Hallgatóink képesítést szereznek arra, hogy énekenét taníthassanak egészen a hatodik osztályig – iskolánkban kapják meg tehát a tárgy tanításához szükséges gyakorlati képzést. (Az itt végzett egyházzeneészek azután mind tovább folytatják tanulmányaikat a tanárképző főiskolák ének tanszékeinek valamelyikén.)

A harmadik pillér iskolánk „helyi tanterve”, amely kiemelt műveltségi területként szól a művészetekről, ezen belül az ének-zenéről.

Az elkövetkezőkben azt kívánom ismertetni, hogy a tanterv miként valósul meg a gyakorlatban, a mindennapi oktatásban. A helyzet bemutatását a tanórákkal kezdem, majd pedig a tanórán kívüli zenei nevelésről szólok.

Már az elején rögtön ellentmondásba kell ütköznünk, hiszen azt írtam, hogy a helyi tanterv kiemelt helyet biztosít a művészeti nevelésnek, közben pedig azt látjuk, hogy az ének-zene órák száma a „NAT óraterve alapján” heti 1 órára csökkent, ami évi 37 órának felel meg. Mégis, a tárgyi feltételek és a tanórán kívüli lehetőségek a helyi tantervben megfogalmazottakat kívánja szolgálni.

Úgy gondolom, nem írok le az újat, hogy ekkora óraszám mellett minden éneket tanító kollégám a lehetetlennel próbálkozik, amikor versenyt fut az idővel és elvég-

zendő anyaggal. Minőségi munkát kell végeznünk, miközben egy 74 órára írt tankönyvi anyagot – amelyben együtt vannak a dalok, a zenei és a ritmikai elemek, valamint a zeneirodalmi ismeretek – 37 tanítási órában kellene leadnunk. „Iskolánk egyházi jellegénél fogva” ráadásul a tananyag kibővül a zsolttárok, a dicséretekkel is.

A felső tagozat minden évfolyamán a tanév első felében népdalok, népzenei ismeretek és az általuk elsajátítható zenei elemek kerülnek előtérbe. Ötödik és hatodik osztályban dallami jellemzőik alapján különböztetjük meg egymástól az ereszkedő és a kupolás dallamvonalú népdalokat, melyeket a hetedik és nyolcadik évfolyamon már elemezni is tudnak gyermekeink. A megtanult zenei elemek alkalmazása sikeresen működik technikai vonalon is. (Pl. a hangközök felismerése hangjegyekről, vagy önálló építése a megadott hangokról.) Mindez, „ha már készség szinten működik”, sikerélményt jelent az énekórán, a dallamok hallás utáni felismerése viszont csak a zeneiskolába járó gyermekektől várható el. Ez a differenciált készségfejlesztés a gyerekek számára teljesen természetes. Mindenki elfogadja az énekórán, hogy a zeneiskolás többet tud. A szolfézsórákat látogatók pedig kötelességüknek érzik a hibátlan zenei munkát.

A tanév második felében kerül előtérbe a magyar és az egyetemes zeneirodalom. Ekkor van igazán alkalom a más tantárgyakkal való integrációra (történelem, művészettörténet). Miután a rajz és az énekóra egy szaktanteremben működik, a zenetörténet tanításával párhuzamosan lehetőség adódik a képzőművészeti jellemzők rövid szemléltetésére. A feltételek maximalsan adottak a zenetörténet és a képzőművészet korszakainak összekapcsolására.

A kérdés az, hogy ezeken az énekórákon hol kap helyet az egyházi ének. Legelőször is az ünnepekre való készülődésben, de az énekkönyveinkben előforduló népe-énekek mindegyike katolikus. Nekünk azonban saját dalainkat kell énekelnünk. Éppen ezért a negyedik osztályosok számára írt tankönyvben szereplő „Dicsőség mennyben az Istennek” kezdetű dallamot énekeskönyvünk szövegével énekeljük.

Másik lehetőség a népdaltanítás kapcsán énekelhető népdalzsoltárok előadása. A gyerekek számára mindig nagy élmény, amikor egy jól megtanult dallamra a Biblia által ihletett szöveget énekelhetnek rá. Néha még időt is szakítunk arra, hogy ilyen alkalmakkor összehasonlítsuk az énekeskönyv, a Szentírás és a népdalzsoltár szövegét.

Kimeríthetetlen lehetőséget rejtenek a zeneirodalmi ismeretek. Meggyőződésem, hogy zenetörténetet tanítani egyházzene nélkül lehetetlen. „Megcsonkítjuk” azt a zeneszerzőt, akiről úgy akarunk beszélni, hogy közben a vallásos ihletettségű alkotásait elhallgatjuk. A gregorián tanításánál mindig elhangzik a 302. dicséretünk, Bach életénél pedig korálok énekelünk. Tinódi életútjánál nem csak az Egere vár diadalát énekeljük meg, hanem elhangzik a 475. és a 161. dicséretünk is.

A másik tanórai zenei tevékenység a hittanórákhoz kapcsolódik. Ezeken az alkalmakon lehetőség szerint az énekeskönyv zsolttáraiból és dicséreteiből válogatunk. Minden eszközzel igyekszünk távol tartani az értéktelent, a silányt, hogy zeneileg tiszta környezetben tanítsuk gyermekeinket. Személy szerint a zsolttárok éneklését tartom a legfontosabbnak. Elmondhatom, hogy csoportjaim az alig, vagy egyáltalán nem énekeltek zsolttárokat könnyedén hangozzák. Minél

többet kapnak a „tisza forrásból”, annál kevesebb az esélye egy későbbi zenei eltévelyedésnek.

Tanórán kívül az alsó tagozatosokból szerveződött furulyaszakkör és a felső tagozatokból álló énekkar egészíti ki zenei nevelést iskolánkban. Minden egyházi ünnepen énekelünk, egyaránt szolgálunk iskolai, gyülekezeti és városi rendezvényeken is.

Istennek hála adva örömmel írhatom le, hogy az évente több alkalommal megrendezett országos énekversenyeken eredményesen szerepelnek szólistáink.

Évente öt alkalommal ellátogatunk a budapesti Erkel Színházba. Az előadásokat rövid ismertetés előzi meg. A bérletsorozatokat mind-egyikében legalább egy olyan opera szerepel, amely a felső tagozat valamelyik évfolyamán kötelező tananyagként is felbukkan.

Mire volna igen nagy szükség iskoláinkban? Valamely módon biztosítani heti egy egyházi énekóra lehetőségét az órahálóban. Saját lehetőségeink csak töredékét biztosítják mindannak, amire szükség lenne az egyházzene továbbfejlődésének érdekében.

Megkönnyítené kórusmunkánkat egy olyan gyűjtemény megjelentetése is, amely segítséget adhatna a gyülekezeti és egyéb más szolgálatok elvégzésére.

Szükség volna továbbá egy olyan hangzóanyagra, amely magába foglalja az egyes zeneirodalmi korszakok énekeskönyvünkre épülő alkotásait. Úgy érzem, mindezek elengedhetetlenek a fejlődés és az előrelépés érdekében.

SZEDERNÉ TÓTH ZSUZSA

Zenei élet a Sárospataki Kollégium Gimnáziumában

A Sárospataki Református Kollégium Gimnáziumában a zenei élet színtere elsősorban a csendesnap, az áhítat és az istentisztelet. Bár vannak filharmóniai koncertek és olyan rendezvények is, melyeken a gimnázium kórusa egyházi, világi énekekkel, többszólamú zsolnárokkal, vagy egyházi jellegű kánonokkal lép fel. Sajnos, a gimnáziumban csak heti egy ének-zene óra van, egyháziének-tanítás egyáltalán nem is volna, ha a választásokon nem énekeltetnénk a gyerekeket. De kéznél van a református énekeskönyv, megbeszéljük tehát a versek tartalmát, az előadási jellemzőket, szolmizáljuk, ritmizáljuk és legfőképp: daloljuk az énekeket.

Az egyházi énekanyag természetesen szervesen kapcsolódik a zenetörténethez. Ha a dicséretekről beszélgetünk, vagy a zsolnárok tartalma szerint tagoljuk a tananyagot, esetleg a ritmus- és kottaolvasási készséget fejlesztjük, nagy segítséget adhat a zenetörténet ismerete. Mivel tapasztalatom szerint az osztályok eltérő képességűek, kidolgoztam egy minimumtervet, de a tehetségesebbekről sem feledkezünk meg. Mert vannak, akikkel csak az egyszerűbb zsolnárokkal és dicséretekkal boldogulunk, de van olyan osztály, ahol a kétszólamú éneklés is megvalósítható. Nagyon jól sikerült kísérleteink egyike, mikor a kétszólamú dallamot egy-egy osztály közt megosztva, külön-külön tanítottuk meg, hogy azután egy iskola rendezvény ünnepi pillanatában összeénekeljük azt. Az állami ének-zene könyv alapján, zenetörténeti korok szerint haladva jutunk el a reformációig, és éneklünk zsolnárokat, dicséreteket. A mise részeinél vagy a gregoriánál – melyek az állami iskolák

követelményrendszerében is megtalálhatók – nagyon szépen be tudjuk vonni a római katolikus diákokat. A református énekeskönyv gregorián dallamra épülő énekei is kedves meglepetést okoznak katolikus testvéreinknek, mint ahogy a különböző felekezetek közös verseit és dallamait is érdemes kikeresni az énekeskönyvből. Persze, mindenre csak pillanataink vannak, hiszen a heti egy óra nagyon kevés...

A népdalokkal érdemes kezdeni minden évet. Az állami könyv felosztása szerint haladva: a régi stílust 9-ben, az újat 10-ben, a szokásdalokat 11-ben tanítjuk. A népdal elemzése is nagyon fontos számomra, ehhez jól használható Pécsi Géza munkafüzete. Arról nem is beszélve, hogy a népdalok mennyire jól kapcsolhatók az egyházi zenéhez. Tehát az énekanyag egyházi és világi darabjaiból, az ének-zene tankönyvből, a református énekeskönyvből és Pécsi munkafüzetéből, meg némi zenehallgatásból táplálkozik a gimnázium zenei programja. A hatodik osztályosoknak ugyanezt, de kisebb lépésekkel tanítom. Minden belépő osztályban egy hónapot szánok a zenei írás-olvasás szintre hozására (megtanítására).

Úgy gondolom, hogy egy egyházi iskolában heti két ének-zene órát mindenképpen indokoltá tenne a megnövekedett/kibővült ének- és ismeretanyag. A megfelelő tankönyv szintén sürgető volna, amely a teljes anyagot (dallam, elmélet, zenetörténet) egy könyvben tartalmazná... Jelen pillanatban egy ilyen tankönyv elkészítése foglalkoztatna leginkább, mert már tizenharmadik éve ötvözöm az állami tankönyvet az egyházzenevel.

HOPPÁL PÉTER

Az egyházi ének-zene ügye iskoláinkban

Református iskolarendszerünk örvendetes növekedése, intézményeink gyarapodása számos oktatási, nevelési, tantervfejlesztési kérdést vet fel egy felelősséggel munkálkodó tanárban. Az értékmegőrzés, ezen belül is az egyházi ének-zene oktatás szerepe égetően aktuális a mai magyar református iskolákban.

A rendszerváltás utáni tíz év mérlegét e téren még sajnos senki nem vonta meg, pedig számos lelkipásztor és sok egyházzene-sz baráttal, kollégámmal együtt vallom, hogy ez az ügy iskoláink és egyházunk jövőjének egyik legmeghatározóbb kérdése. – No, persze a mai nehéz keretanterves időkben, amikor még az általános tantervű ének-zene óraszámot is nyírbálja a NAT, az iskolaspecifikus, védett időben tanított hit- és erkölcsstan órák mellett nehéz helyet szorítani az egyházi énekórának az amúgy is túlterhelt diákok heti órakeretében.

De honnan is táplálkozik az egyházi ének tanításának igénye? 1990 után több helyütt is szemtanúja voltam, hogyan vajúdott az iskola vezetése a tantárgyak órakeretének meghatározásakor. Útmutatóul az általános tantervű állami gimnáziumi gyakorlat mellett a jogfolytonosan működő Debreceni Református Kollégium gyakorlata szolgált. Az ének-zeneoktatás és az egyházzene terén pedig Berkesi Sándor, Karasszon Dezső, Sepsy Károly és Kurgyis András tevékenysége nyomán az elmúlt három évtizedben egy, a Maróthi György szellemi örökségét méltán továbbörökítő alapmodell jött létre Debrecenben. (Ezt az örökséget kívánja továbbvinni az egyetemi tagozatú lelkészképzésben az ének-zene és a hymnológia oktatás terén ifj. dr. Fekete Károly rektor is.)

Miből állt a debreceni modell?

1. Ének-zene (általános gimnáziumi tanterv szerint)
2. Egyházi ének évfolyamóra (a Református énekeskönyv énekeinek elsajátítása)
3. Kántorképzés: a) évközi; b) nyári intenzív

4. Kóruséneklés (a Kántus működése heti 2-3 próbával)

Részletes felmérést nem készítettem, nem is az én tisztem, de információim szerint ennek a modellnek az adaptációja a legtöbb iskolában nem valósult meg az ilyen-olyan emeltszintű „versenyképes” tantárgyak helyzeti előnye miatt. – Épp ezért nagy öröm számunkra, hogy bizonyos iskolákban mégis fontosnak tartják az egyházi ének-zene oktatását.

Ilyen intézmény a Pécsi Református Kollégium, ahol mind az általános iskola, mind pedig a gimnázium vezetése kezdettől fogva kiemelten fontos kérdésként kezeli és támogatja az ének-zene és az egyházzene tanítását. Az általános iskola tanító-hitoktatói a hittan óra keretén belül ismertetik meg diákjaikkal a református énekeskönyv énekeit, a bibliai kánonokat és a gyermekéneket, a kicsinyek kórusa pedig már ének-feldolgozásokat dalol. A gimnáziumban (a heti 2 órás, 3 éves) hivatalos ének-zene mellett jól megfér a (szintén heti 1 órás, de négy éves) osztályonként tartott egyházi énekóra is. A gimnazisták kóruspróbái is beleférnek heti 2 alkalommal a koradélutáni szakköri időbe (8. óra), ezen kívül évközi kántorképző tanfolyam is működik a pécsi egyházközségek kántor-karnagyainak segítségével, egyházmegyei finanszírozással. (Folyamatban van mindezek mellett egy, az Óbudai Népzeneiskola képzését formázó, a Pápai Református Kollégium Tánc-Tánc Művészeti Alapiskolája módján működő, népi hangszereket, népdaléneklést, néptáncot tanító tagozat indítása is.) Így az a gimnazista, akinek adottsága és affinitása van az ének-zenéhez, a heti 2 fakultációs órával együtt jelenleg összesen heti 7 órát foglalkozhat zenével, egyházzenevel. És ehhez nem kell még tagozatot sem indítani!

Az általános iskolában lassanként mindennaposá válik az éneklés, a református énekeskönyv használata, és a tanulók már kisiskolás korukban jelentős alaprepertoárra tesznek

szert. Az egyházi énekórákon hétről-hétre az országos kántorképző tanfolyam énekanyagából tanítunk, az osztályok gyülekezetként közösen is énekelnek, de egyenként is meg kell nyilatkoznia mindenkinek. Így a heti kétszeri (hétfő reggel, péntek délután) közös iskolai áhítatokon és a vasárnapi istentiszteleteken a diákság nem kummogó, unatkozó, bamba tömeg, hanem az éneklésben élenjáró gyülekeztettest, amely hasznos alátámasztásként szolgál akkor is, amikor a kórus az ünnepi alkalmakon közismert szoltárok, dicséretetek feldolgozásait énekli, illetve amikor az áhítatok, istentiszteletek kántori szolgálatát egy-egy felsőbb évfolyamos kántorképzős diák végzi.

A fenti struktúrával a következő négy igen fontos oktatási-nevelési szempont valósulhat meg iskoláinkban:

1. A gyülekezeti alkalmakon értő énekléssel résztvevő fiatal nemzedék nevelése.
2. Az egyetemes egyházi zene és a magyar református énekkincs továbbörökítése.
3. Nem református diákjainknak egyházunk iránti lojalitásának elmélyítése (mivel a hittanoktatás felekezetenként külön zajlik).
4. A református kollégiumi hagyományokkal egyező collegium musicum elve alapján többszintű (hangszeres, énekes és elméleti) zenei képzés megvalósítása.

Eldöntendő kérdés tehát a református iskolák számára, hogy minimális ráfordítással a fenti célok elérését fontosnak tartják-e, avagy kizárólag a korszak igényeit kiszolgáló, „piacképes” képzési struktúrákat kínálnak a jövő egyháztagjai számára. Úgy érzem, nem lehet célunk, hogy ifjaink miközben sokat tudnak Darwinról, Einsteinról, Freudról, John Cage-ről vagy Bill Gatesről, szinte semmit ne tudjanak Sztárai Mihályról, Huszár Gálról, Szenci Molnár Albertről vagy Martóhi Györgyről.

KISNÉ BALÁZS ENIKŐ

Egyházzene-oktatás a Budapesti Solti György Zeneiskolában

Mikor e sorokat írom, immár harmadik tanévét zárta iskolánkban az egyházzene tantárgy. Megtiszteltetés számomra, hogy e lap olvasóinak beszámolhatok munkámról, lévén zeneiskolánk állami intézmény. Mégis örömmel tölt el, hogy keresztény/keresztényen egyházzene már alapfokon is, önkormányzati fenntartású intézményben is lehet tanítani, művelni, sőt igen nagy az igény rá.

Intézményünk, a Solti György Zeneiskola Budapest XII. kerületében működik, az egyházzene tanítás helyszíne a Moszkva tér, Buda egyik legforgalmasabb közlekedési csomópontja, így érthető, hogy lehetőség nyílik más kerületekből is fogadni a tárgy iránt érdeklődő növendékeket. Jelenleg az ország egyetlen olyan iskolája vagyunk, ahol alapfokú egyházzene-oktatás folyik. Az első egyházzene csoport az 1997/98-as tanévben indult, az elmúlt tanévet már három évfolyamon egy-egy csoporttal zártuk. A csoportok átlaglétszáma 9-10 fő, felekezetenként vegyes, általában 55%-ban római katolikus, 20%-ban evangélikus, 15%-ban református, 5%-ban baptista, illetve 5%-ban felekezetenkívüliek alkotják.

Maga a tárgy mint zeneiskolai kötelezően választható elméleti tárgy, illetve mint választható tárgy funkcionál. A választhatóság feltétele 4 elvégzett szolfézs évfolyam. Tehát a bekerülő növendék minimum 10-11 éves, 4-5 éve aktívan zenél, többnyire valamilyen hangszeren játszik, elvileg tisztában van a zenei fogalmakkal, írás-olvasással, a klasszikus formában sajátoságaival. Tapasztalataim szerint e tárgy

iránt a 16 év körüli korosztály érdeklődik leginkább, a növendékek fluktuációja viszonylag kicsi, lévén az év eleji türelmi időszak (2-3 hét), amely alatt a jelentkező növendék eldönti, valóban ezt a tárgyat kívánja-e tanulni. A tapasztalat ugyanis azt mutatja, hogy szeptember első hetében igen nagy az érdeklődés, mivel sokan nincsenek tisztában azzal, mit takar az egyházzene elnevezés. Sokan gitáros ifjúsági énekekre, taizé-i összejövetelekre, netalán spirituálé-kórusra számítanak, míg mások vég nélküli gregorián-éneklést, orgonazene-hallgatást igényelnének. Akad olyan is, aki azért jelentkezik ide, mert „legalább itt biztosan nem kell majd tanulni”. Ha megérti a növendék, miről is van szó, vagy marad, vagy más kötelezően választható elméleti tárgy után néz. Lehetőség van az egyházzene tárgy főtárgyként való felvételére is, ilyenkor Egyházzene főtanszakos növendékekről beszélhetünk, akik közül némelyek esetleg hivatásként szeretnék művelni az egyházzene, utóbbiak a „B” tagozatos növendékek. Az orgona-oktatás iskolánkban természetesen megoldható, hiszen orgona főtanszak is működik egy kiváló művész-kollektíva irányításával.

Az egyházzene tárgy tanításának tulajdonképpeni célja az európai egyházzene megismeretése, illetve olyan elméleti és gyakorlati ismeretek tanítása, amelyek felkészítik a növendéket egy liturgikus alkalmon, vagy egyházzenei hangversenyen való részvételre, szélesítik zenei látókörét, bővítik zenei ismereteit. Az egyházzene komplex tárgy, több műveltségterületet foglal magába: bibliaismeret, liturgikus

ismeretek, népének, gregorián, egyházzene-irodalom és természetesen zenei ismeretek. A képzés 6 évfolyamos (2+4): az 1. és 2. évfolyam az alapfokot jelenti (a növendékek java része akkor fejezi be alapfokú zenei tanulmányait), az ezt követő évek a továbbképző hangszeres osztályokat kísérik.

Követelmények az alapfok elvégzése után

A növendék ismerje, illetve tudja: a liturgia alapvető formáit, annak elemeit; az egyházi év felépítését, szerkezetét, a főbb ünnepeket, a liturgikus színeket; a liturgikus öltözékeket; a katolikus mise felépítését; a zsoltosma órát; A protestáns istentiszteleteket; a liturgikus alkalmon való részvétel és viselkedés alapvető szabályait; a történelmi egyházak által meghatározott, ún. műveltségi népénekanyagot fejből; felekezete énekepertoárjának legjellemzőbb darabjait; a saját felekezete énekeskönyvében szereplő gregorián tételeket, illetve párhuzamokat; a kvadrát kottát olvasni, az alapvető neumákat; az 5 zsoltártónust; a Missa Mundit fejből; az egyházzene történetének legfontosabb stílusait; az orgona fő részeit. A növendék vegyen részt: a történelmi egyházak főistentiszteletein, illetve egy mellék-istentiszteleten (2 tanév alatt összesen 4 alkalom – félévente egy liturgikus gyakorlat); a tanszak év végi záróhangversenyein. A „B” tagozat követelményrendszere azonos az „A” tagozat követelményrendszerével, továbbá, a növendék ismerje, illetve tudja: az egyház jelképeit; felekezeti hovatarto-

zásának megfelelően a liturgia alapvető elemeit; a kereszténység történetének jelentősebb fordulópontjait évszámmal. A növendék tudjon zongorán, orgonán népéneket kísérrni; szkóla, illetve énekkar tagjaként bizonyos alkalmakon nyilvánosan szerepelni, illetve megfelelően viselkedni, esetleg szólót énekelni. A növendék vegyen részt további 2 liturgikus alkalmon (évente egy).

Követelmények a továbbképző évfolyamaink elvégzése után

A növendék ismerje: felekezeti hovatartozásának megfelelően a liturgia alapvető elemeit; a felekezeti énekrepertoár fő műfajait; a felekezetében szokásos alapvető istentiszteleti énekanyagot; az egyház jelképeit; A kereszténység történetének jelentősebb fordulópontjait évszámmal; egyéb szertartások liturgiájának jellemzőit; a hazai énekeskönyvek tartalmát és használatát; az alapfokon meghatározott népénekeket fejből, saját felekezete anyagából (katolikusoknak 66, protestánsoknak 80); a népénektörténetet vázlatosan; a gregorián ének műfajait; a gregorián hangjegyzés vázlatos történetét. A növendék tudjon 1 zsidó liturgikus éneket fejből; 5 rövid gregorián tételt latinul fejből; 10 gregorián dallamot kottából; 2 magyar graduál-dallamot fejből (Protestáns graduál 1, 10), további 3 graduál-dallamot kottából; lapról olvasni az Éneklő Egyház, az Evangélikus, illetve Református Énekeskönyv dallamaiból; lapról olvasni könnyű gregorián tételeket kvadrát kottából; az instrumentális és vokális egyházi zene legjellegzetesebb műfajait; 5 könnyű egyházzenei művet énekes, illetve hangszeres együttesben előadni; további 7 egyházzenei művet elemezni; szkóla, illetve énekkar tagjaként bizonyos alkalmakon nyilvánosan szerepelni, illetve

megfelelően viselkedni; tanórai keretben zongorán, orgonán népéneket kísérrni, illetve saját hangszerén közreműködni. A növendék vegyen részt 8 liturgikus gyakorlaton (félévente egy), valamint a tanszak év végi záróhangversenyein.

A követelmények a tananyagnak megfelelően vannak meghatározva. Az anyag évfolyamonként a következő:

1. Bibliaismereti alapok, Egyházzenei alapismeretek, Liturgiai alapismeretek, Az egyházi év, A történelmi egyházak és hierarchiájuk, A liturgikus jelképek, színek és öltözékek, Egyházi személyek megszólítása, köszönések, Zenei ismeretek rendszerezése, Zenei és liturgikus fogalmak, a történelmi egyházak népénekei, az ún. műveltségi énekanyag fejből: Éneklő egyház katolikus énekeskönyv 6, 26, 41, 100, 190, Evangélikus énekeskönyv 40, 57, 131, 254, 331, Református énekeskönyv 42, 90, 225, 315, Ismerkedés a kvadrát kottával, Gregorián tételek

2. Egyházzenei és liturgikus ismeretek alkalmazása, A liturgikus nap, A liturgiák fajtái, azok egyes tételei, A liturgikus cselekmények összetettsége, A liturgiában való részvétel – viselkedés, énekkíséret, Zenetörténelmi alapismeretek, A zsidóság zenéje, A középkor zenéje, A gregorián, A többszólamúság kezdetei, A Notre-Dame iskola, Ars Antiqua, Ars Nova, Átmenet a reneszánszba, A reneszánsz egyházzeneje – a vokálpolyfónia, Bevezetés a barokk egyházzenebe, A történelmi egyházak népénekei a kapcsolódó témákhoz, Gregorián tételek, Többszólamú szemelvények Kvadrát kottaolvasás, a neumák ismerete

3. Egyházzenei és liturgikus ismeretek gyakorlati alkalmazása, A paraliturgikus cselekmények, A liturgiában való aktív közreműködés, Zenetörténelmi ismeretek bővítése, Betekintés a keleti

egyházak és az anglikán egyház zenéjébe, A barokk egyházzeneje: korszakok, szerzők, műfajok, A barokk korál, Bevezetés a klasszikus egyházzenebe, Zenehallgatás, A történelmi egyházak népénekei (elsősorban 17-18. századi és paraliturgikus gyakorlathoz kapcsolódó énekek), Többszólamú szemelvények, Zenei és liturgikus fogalmak, Kvadrát kottaolvasás

4. Egyházzenei és liturgikus ismeretek gyakorlati alkalmazása, helyzetgyakorlatok, Liturgia-történet, Zenetörténelmi ismeretek bővítése, A klasszika egyházzeneje: a nagy és a kismesterek egyházzeneje, új műfajok, a régi műfajok átalakulása, liturgián kívüli egyházzene. A klasszikus formák és funkciók, A romantika egyházzeneje Európában, Kitekintés a romantika amerikai fehér és fekete egyházzenejébe, Zenehallgatás, A történelmi egyházak népénekei (elsősorban 16-19. századi énekek), Többszólamú szemelvények, Zenei és liturgikus fogalmak, Kvadrát kottaolvasás, Többféle gregorián kiadvány megismerése

5. Egyházzenei és liturgikus ismeretek gyakorlati alkalmazása, esetenként önállóan, A ma élő liturgikus formák rendszerezése, Zenetörténelmi ismeretek bővítése, A XX. század egyházzeneje, különös tekintettel hazánkra, Zenehallgatás, A történelmi egyházak népénekei, a népénekek gyűjtése, eredeti felvételek hallgatása, Zenei és liturgikus fogalmak, Kvadrát kottaolvasás, neumák lejegyzése, Gregorián tételek

6. Egyházzenei és liturgikus ismeretek önálló gyakorlati alkalmazása. Bibliatörténet, A kereszténység története, A kottairás története, Népelektörténet, Zenetörténelmi ismeretek összefoglalása, Zenei és liturgikus ismeretek rendszerezése, Zenehallgatás, Gregorián tételek (kvadrát kottából és neumas lejegyzéssel), Evangélikus korálok (barokk korálfeldolgozások elemzése),

Genfi zsoltárok és graduáltételek, Zenei ismeretek összefoglalása

E lap olvasóit nyilván érdekli a tanított református énekanyag, így azt Énekeskönyvünk sorszámai szerint sorolnám fel, évfolyamok szerint:

1. évfolyam: 33, 42, 90, 134, 151, 167, 174, 185, 225, 263, 274, 303, 315, 316, 326, 390, 434, 483. Kiegészítő anyag: 114, 158, 176, 177, 183, 164 + ad not. 67, 308, 494, 173, 268, 269, 334, 349, 413, 417, 440, 504, 78, 508, 223, 199, 288, 448, 464

2. évfolyam: 135, 150, 161, 171, 192, 220, 301, 329, 373, 447, 475, 485, 500, 511. Kiegészítő anyag: 488, 501 + ad not. 348, 375, 449, 253, 214, 482, 414, 291, 309, 491

3. évfolyam: 165, 228, 265, 272, 294, 341, 342, 343, 503, 512 + ad not. 266, 180, 401

4. évfolyam: 23, 25, 66, 80, 96, 105, 215, 241, 345, 459 ad not. 250, 429, 446, 495, 505, 156, 98, 118, 323, 355, 472, 499, 284, 262, 261, 384, 385

5. évfolyam: 217, 234, 251, 254, 255, 256, 276, 296, 299, 312, 318, 337, 370, 380 + ad not. 381, 325, 319, 154, 197

6. évfolyam: 8, 38, 40, 47, 50, 65, 68, 77, 84, 89, 99, 130, 136, 205 + ad not. 208, 427, 307, 430, 72, 201, 255, 377, 498, 36, 194, 279, 393, 431, 443, 86, 155, 280, 410, 437, 480, 247, 248, 249, 304, 493, 324, 359, 442

A felsorolt anyagot tanévenként 36 órában tanítom. Az órák időtartama 90 perc. Az egyes foglalkozások alatt ismétléssel, új bibliaismereti, liturgiai témákkal foglalkozunk, ezekhez kapcsolódó népe-énekekkel, gregorián tétélekkkel, zeneirodalmi idézetekkel, zenei ismeretekkel, 3-4 új fogalommal vagy idegen kifejezéssel ismerkedünk meg. Zenehallgatással, videonézéssel, zenei írás-olvasással, ismeretek összegzésével egészítjük ki az órát. Gyakran játszunk helyzetgyakorlatot: pl. hogyan kell viselkednem egy kis, falusi református gyülekezetben, kit hogyan szólíthatok meg, milyen szolgálatot vállalhatok el, mint egyházzent

tanuló diák, melyek azok az énekek, amelyeket biztosan tudnak, és én is tudok stb. Az évi 36 óra a következőképpen oszlik meg: az első 3 óra az első évfolyamon türelmi időszak, alapismereteket tanítok, a felsőbb évfolyamokon ismétlünk. Az adventi időszakra esik a csoportok első liturgikus gyakorlata. (A liturgikus gyakorlatok mindig vasárnapra esnek.) Januárban összefoglalás, majd írásbeli vizsga, melyen egy igen komoly, egyénenként különböző, a növendék felekezését figyelembe vevő dolgot kell kitölteniük. A második félévben, a böjti-húsvéti időszakra esik a következő liturgikus gyakorlat. Május első hétfőjén tartjuk a csoportok közös záróhangversenyét, amelyet a május végi-június eleji szóbeli vizsga követ. A vizsgákon túl a hagyományos beszámoltatási módokat alkalmazom: félévente szóbeli (énekes) felelet, minden hónapban rövid összefoglaló dolgozat (kivétel január és május, természetesen). Tisztában vagyok azzal, hogy lépéselőnyben vagyok közismereti intézményben zenét tanító kollégáimmal szemben, hiszen harmadakkora-negyedakkora csoportokkal dolgozom, mint ők, de azt sem szabad elfelejteni, hogy háromszor-négyszer annyi zenei anyagot kell megtanítanom, mint nekik.

Eddigi eredményeink azt mutatják, érdemes dolgoznunk, hiszen egyrészt sok gyermek, illetve fiatal számára ez az egyetlen mód a kereszténységgel, illetve annak zenéjével való megismerkedésre (szándékosan nem említem kivételként az iskolai énekórákat vagy a médiákat – természetesen léteznek kivételek, és adja Isten, hogy egyre több legyen!), másrészt vannak olyan növendékek, akik annyira megszeretik, hogy később élethivatásul is választják az egyházzent. Van azután sok olyan növendék is, aki hívő keresztény/keresztény családból érkezik, számukra sem közömbös, mennyit tudnak arról a zenéről, netalán

abból az énekanyagból, amit minden héten – sőt, néhányan minden nap(!) használnak. (Melyik pedagógus vagy szülő kérdőjelezné meg az anyanyelv tanításának létjogosultságát?) Ezért is tölt el szomorúsággal a cikk elején jelzett 15%-nyi református növendék miatt, akiknek száma lehetne több is, lévén iskolánk földrajzilag forgalmas helyen, egyik nívós református intézményünkhöz közel található. Távol álljon tőlem mindenféle reklám, de szívesen látnám több református család gyermekét a padokban. Sokan attól tartanak (már halottam ilyet), hogy állami intézményben nem lehet az egyházi énekeket hitelesen tanítani, megint mások a „katolikus befolyás” miatt féltik gyermekeiket a vegyes összetételű csoportoktól. Sok szülő a temérdek különóra mellett nem kívánja rohanó világunkban még egy ilyen „fölösleges órával is túlterhelni” gyermekét. Tudomásom szerint Krisztus Urunk nem rohani sehová, Istenfiúsága mellett emberként énekelt, ismerte a liturgiára vonatkozó szabályokat és szokásokat (különben hogyan tudta volna az utolsó vacsorát a meglévő liturgiai keretek között új tartalommal megtölteni?). Semmiképpen nem lehet tehát feleslegesnek ítélnünk ezt a tárgyat, mint ahogyan az Egyházunk tanintézményeiben folyó ének-zene oktatást sem. Csak mi, tanítók ne kérdezzük azt, amit Péter: „Mi lesz a jutalmunk?” – hiszen jutalom a pusztá létünk, hogy van állami intézményekben egyházzene-oktatás, és létezik az Egyházi intézményekben zeneoktatás. A jól sikerült hangversenyek, bemutatók, elégedett szülők és diákok, mi több, kollégák már csak a ráadás.

Köszönöm, hogy végigolvasták hosszú soraimat, tisztelettel közlöm elérhetőségem, amennyiben kérdés vagy vélemény merülne fel: Kisné Balázs Enikő, Solti György Zeneiskola, 1122 Budapest, Moszkva tér 20. (3563-019).

RÁTI ÉVA

A Nagydobronyi Református Líceum az elmúlt 5 év tükrében

Iskolánk nem rendelkezik nagy előzményekkel, így hagyományokkal sem. A gimnáziumot 1995. augusztus 15-én indította a Kárpátaljai Református Egyház Jótékonyági Alapja reáلتagozatos iskolaként (biológia-kémia és fizika-matematika). 1996-tól az Ukrán Oktatási Törvény értelmében a gimnáziumból líceummá alakultunk.

Önálló ingatlannal nem rendelkezett a Nagydobronyi Református Egyház, ezért a Nagydobronyi Középpiskolától béreltünk 3 tantermet a régi iskola épületéből, ami romos állapotban volt. A Nagydobronyi Községi Tanács átadta líciumunk számára a régi óvodaépületet, amit már nem használt. Itt helyeztük el a leányinternátust és az étkezdét is.

A felvételi eredmények alapján az 1995/96-os tanévre 26 diákot iskoláztunk be az 56 jelentkezőből. Még abban az évben biológia-kémia tagozatos osztályt is indítottunk, a következő esztendőben pedig fizika-matematika tagozattal bővült iskolánk. Ezt követően a Nagydobronyi Református Egyház megvásárolta a fiúinternátus és az étkezdé épületét. Közben megkezdtük a leányinternátus bővítését, melynek eredménye az 1997 szeptembere óta működő 60 férőhelyes leányinternátus.

1998-ban a fiúinternátus bővítésével foglalkoztunk. A 1999/2000-es tanévben már 34 férőhelyes fiúinternátussal rendelkezünk, azután 1999 nyarán megvásároltuk az államtól az iskola főépületét. Minden épület, ami a tulajdonunkba került, rossz állapotban volt, de mivel az iskolának működni kellett – minden évben több diák jelentkezett, mint amennyit fel tudtunk venni

– folyamatosan toldozzuk az épületeket, melyben sajnos, nagyban közrejátszik a pénzhiány.

Szűkös körülmények között, de annál nagyobb odaadással, lelkesedéssel kezdte meg munkáját iskolánk. Fő célja, hogy igazi értéket közvetítsen, és diákjait evangéliumi szellemben nevelje. Az Ige tanítása szerint kívánjuk nevelni növendékeinket Isten- és embertársi szeretetre, szolgálatra, a tudományok elsajátítására. Szeretnénk elérni, hogy az itt tanuló diákok harmonikusan növekvő, jellemes személyiséggé, szociális érzékenységgé, demokratikus, az élet küzdelmét is vállaló, tevékeny, kreatív felnőtté váljanak a test és a lélek egységében.

Mint már említettem iskolánkban 6 osztály tanul 3 éves képzésben. A 3 év alatt diákjaink elsajátítják az ukrán állam érettségire kötelező tantervét – a magyarországi gimnáziumok 4 éves tantervével bővítve. Iskolánkban a diákok heti 2 órában bibliaismeretet, 1 órában egyháztörténetet, 1 órában egyházi ének-zenét tanulnak.

Mivel intézményünk bentlakásos, s a diákok minden második héten utaznak csak haza, lehetőség van arra, hogy aktívan bekapcsolódjunk a helyi gyülekezeti életbe. Megalakulásunk óta működik a líceum kórusa, amely évente több gyülekezetben szolgál. A tanévnyitó és a tanévzáró ünnepély a nagydobronyi templomban zajlik. A mindennapi munka, tanulás igeolvasással, imádsággal kezdődik és a nap végén áhítattal zárul.

Az elmúlt években számos szép sikernek örvendezhettünk egyházi, járási, megyei, nemzetközi versenyeken: kórus, biológia, fizika, matematika, kémia,

„Kárpátalja református iskoláiért” akció

Ezidáig 2000-ben egyetlen befizetés történt meg a „Kárpátalja református iskoláiért akció” céljaira a 10403136-31300708-70070000 számlára:

- Baltazár Dezső Református Általános Iskola, Hajdúböszörmény: 50.000.-

Az akciót feltétlenül folytatni kell. Kérünk minden intézményt, hogy adományaitak juttassák el az akció számlájára, melynek egyenlege jelenleg: 1.702.363.- Ft.

történelem, földrajz, angol, ukrán, magyar, sport témakörében. Lehetőséget teremtettünk arra is, hogy diákjaink ukrán és angol nyelvből intenzív tanfolyamon vegyenek részt minden évben. Skót vendégtanárok segítségével szervezzük a bibliatábort.

Mint tudjuk, református iskolánk sajátos oktatási-nevelési céljának megvalósulása nagymértékben függ a pedagógusok felkészültségétől. Tanáraink elhivatottságuknak megfelelően minden megtettek és megtesznek a cél érdekében. Törekvéseinkről szól az Ige a Példabeszédek könyvében: „Neveld a gyermeket a neki megfelelő módon, még ha megöregszik, akkor sem tér el attól.” (Péld 22,6).

A kibocsátott osztályaink eredményei:

1998. 24 diák egyetemen, főiskolán tanul: 16 diák

1999. 27 diák egyetemen, főiskolán tanul: 19 diák

2000. 26 diák egyetemen, főiskolán tanul: 20 diák

Ezekért az eredményekért Istené a dicsőség, és Neki tartozunk hálával.

GYÖRI L. JÁNOS

Gondolatok a református felsőoktatási kollégiumokról

A hazai református oktatásügy újjászerveződésének 10. évfordulóján szomorúan állapíthatjuk meg, hogy az egyre izmosodó magyar református iskolaszervezetnek szinte teljesen hiányzó eleme az felsőoktatási kollégium. Az egyetemi, főiskolai kollégiumok alapítása terén tapasztalható megkésetttségnek legfőbb oka az, hogy a rendszerváltás után az iskolaalapítók szemei előtt elérendő célként elsősorban az államosítások előtti állapotok részleges visszaállítása lebegett, s így kevésbé figyeltek a mai kor tényleges kihívásaira. A két világháború között működtek ugyan egyházi szellemű egyetemi kollégiumok, de az elemi vagy középiskolákhoz fogható hagyománya nem alakult ki hazánkban ennek az intézménytípusnak, s ennek köszönhető, hogy újraindításuk vagy alapításuk terén gyakorlati lépések eddig alig történtek.

Az Országos Református Tanáregyesület (ORTE) 1991-es újraalakulásától kezdve konferenciáin ismételten fölvetette az egyetemi internátusok kérdését, elsősorban a református tanárutánpótlás biztosítása érdekében (az ORTE állásfoglalását lásd: Az ORTE Értesítője 1991-1998. 34-36.). Debrecenben, ahol 1925-52 között a mintegy 150 fős egyetemi internátuson (Konviktus) belül a budapesti Eötvös József Collegium mintájára szervezett 25-30 fős elit-kollégium, ún. Tanárképző Intézet is működött, az újraindítás irányába gyakorlati lépések is történtek (az intézet történetéhez lásd: Tibori János: Három tanulmány, Debrecen, 1998. 121-168.). Megfelelő ingatlan híján, e sorok írójának

kezdeményezésére, 1992 őszén a Református Kollégium Dísztermében a protestáns szellemiség megragadására irányuló szakmai jellegű előadássorozat indult Kollégiumi Esték címen, mely azóta is folyamatosan működik, 80-150 fős, fele részben egyetemista és főiskolás hallgatóság részvételével (a Kollégiumi Esték programjához lásd: Az ORTE Értesítője 1991-1998. 47-48.). A Kollégiumi Esték néhány hallgatójából 1996-ban Bethlen Gábor Baráti Kör néven laza szervezettségű társulás alakult az egyetemi internátus gondolatának ébrentartására. Tagjai a következő év tavaszán írásban kérték az Egyházkerület vezetésétől az egyetemi internátus újraindításának megfontolását, hivatkozva az időközben létrejött két hasonló debreceni katolikus intézet működésére. Az önálló debreceni felsőoktatási internátus ügyében érdemi lépés azonban azóta sem történt. A Hittudományi Egyetem debreceni egyetemi társult tagsága keretében újabban fölmerült egy protestáns szellemiségű szakkollégium alapítása, elsősorban bölcsész hallgatók számára, amivel kapcsolatban a Debreceni Egyetem fogadókészséget mutat.

Közben 1999. szeptember elsején Győrben a református gyülekezet megnyitotta a Bethlen Kata Főiskolai Kollégiumot, melyben 30 diáklányt tudnak elhelyezni. Ez az intézet közegyházi támogatás nélkül, önerőből tartja fenn magát (a minisztérium által folyósított fejkvótából és a bennlakók befizetéséből). A győri kollégium, amely ma az egyetlen, iskolától független, református szellemű felsőoktatási kollégium hazánkban, annak ellenére sem

küzd felvételi gondokkal, hogy különösebben nem hirdeti magát. A zömében egyház közeli református diákoknak a fenntartó a hitéleti alkalmakon túl (bibliaóra, főiskolai istentisztelet) előadásokat is kínál. (Ez úton is köszönöm Bittner Ferenc lelképásztor telefonon nyújtott tájékoztatását a győri kezdeményezésről.) Összehasonlítás végett megjegyzendő, hogy ugyanebben az évben a katolikus egyháznak már mintegy húsz felsőoktatási kollégiuma működött Magyarországon (felsorolásukat lásd: Magyarországi egyházak, felekezetek, vallási közösségek 1999-2000. Bp., 1999. 76-80.).

Az 1999-es augusztusi balatonszárszói értelmiségi konferencián és a novemberi sárospataki ORTE-konferencián hozzászólásaiban Kovács I. Gábor sürgette ismételten a felsőoktatási kollégiumok alapítását. Véleményét ezt követően a Magyar Református Nevelés hasábjain írásban is kifejtette *Református felsőoktatási kollégiumokat!* címmel (2000/2.szám,22.). A cikkére érkezett reflexióból kiderül, hogy Budapesten 5 esztendeje működik a Kölcsey Ferenc Szakkollégium és Szellemi Műhely, amely vállalja a keresztyén értékrendet, de önálló diákotthoni háttér híján munkája kiteljesedésének komoly korlátai vannak (Fazekas Benedek – Petri Gábor – Schalbert Csilla: Reflexió Kovács I. Gábor Református felsőoktatási kollégiumokat! című cikkére, Magyar Ref. Nevelés 2000/4. 21.).

Ilyen előzmények után jelent meg a lap legutóbbi számában Kósa László egyetemi tanár írása *Milyenek lehetnének felsőoktatási kollégiumaink?* címmel (Magyar Református Nevelés 2000/5.2-3.).

Ez a helyzetelemző és programadó cikk minden korábnál behatóbban és szakszerűbben foglalkozik a kérdéssel. Mivel a szerző maga is továbbgondolásra ajánlja írását, a továbbiakban Kósa László cikkéhez kapcsolódva kívánok megfogalmazni néhány gondolatot.

Messzemenően egyetértek Kósa Lászlóval abban, hogy leendő felsőoktatási kollégiumainkat alapítványi formában célszerű működtetni, hiszen a felsőoktatásban megkívánt szellemi és intézményi autonómia leginkább így biztosítható. Lényeges kérdés, hogy az egyházközei értelmiség nevelésére szolgáló alapítvány/oka/t kik hozzák létre. Ha néhány egyházi középiskola teszi meg ezt a lépést – aminek a lehetőségét Kósa László sem zárja ki –, az az alapítványban résztvevő és abból kimaradó iskolák között idővel feszültséget teremthet. Induló lépésként elképzelhetőnek tartom tehát, hosszabb távon viszont úgy vélem, nem igazán a középiskolák feladata tanulóik érettségi utáni sorsának közvetlen irányítása. Több egyház együttes fenntartóként való fellépése hasonlóképpen feszültségeket eredményezhet, főleg ha a helyek szétosztása és az odaítélés kritériumai jönnek szóba. Kósa Lászlónak nyilvánvalóan igaza van, amikor úgy látja, hogy „a társadalom (és benne a hívők egy jelentős része) idegenkedik a felekezeti jelzektől”, ennek ellenére a legszerencsésebbnek számomra mégis az tűnik, ha szellemi patrónusként egyetlen egyház áll egy adott kollégium mögött. Ebben az esetben valóban nem feltétlenül ajánlatos egy ilyen kollégiumnak nevében a felekezeti jelzöt viselnie – ahogy Kósa László is javasolja –, a mai katolikus gyakorlat és általában a hazai történelmi hagyományok szellemében felveheti például bármely nagy magyar protestáns

gondolkodó nevét (Apáczai, Maróthi, Bolyai, Karácsony Sándor, Imre Sándor stb.).

Az elnevezésben talán nem hangsúlyozott, de a háttérben határozottan kitapintható felekezeti közelség a biztonságos, kiegyensúlyozott és színvonalas működtetéshez nagyban hozzájárulhat. A közegyház esetleges anyagi támogatásán túl ez biztosíthatja például az ifjúsági/egyetemi lelkész nagyon is kívánatos jelenlétét, lelkészképző intézettel is rendelkező városokban (Budapest, Debrecen) a teológiai tanárok, szakkönyvtárak szellemi hozzájárulását a kollégiumok nyújtotta kulturális programokhoz. Egyházi kapcsolatok révén jól megszervezhető például a külföldi diákcseré, ami az idegen nyelvek gyakorlásának talán legbiztosabb módszere. A kollégiumokba meghívott angol, német, francia anyanyelvű diákok potenciális társalgó partnerei lehetnek a bentlakóknak. A helyükre esetleg külföldre utazók lehetőségeiről nem is beszélve. Ugyancsak az egyházi kapcsolatok révén nyílhatna lehetőség arra, hogy a teológus diákok körében az elmúlt évtizedekben is működő peregrinációs gyakorlat (külföldi egyetemlátogatás ösztöndíjjal) a felsőoktatási kollégiumok kiválóbb diákjaira is kiterjedjen. A külföldi tanulmányutakra különösen református iskoláink leendő tanárainak lenne égetően szüksége (E sorok írójának abban a kiváltságban lehetett része, hogy az 1991/92-es tanévet egyházi ösztöndíjjal svájci egyetemen tölthette, s így teljes mértékben tisztában van egy ilyen lehetőség felmérhetetlen nyelvi és szakmai hozadékaival. Ekkor nyílt többek között lehetőségem arra, hogy svájci református egyetemi kollégiumok életét megismerjem.) Az arra érdemes református középiskolai tanárok ösz-

töndíjhoz juttatásának kérdését különben az ORTE éveken át napirenden tartotta, ilyen irányú javaslatát ismételten a Zsinat elé tárta, mind ez ideig eredménytelenül (lásd pl. az ORTE II. konferenciája Zárónyilatkozatának 2. pontját, Az ORTE Értesítője 1991-1998. 41.).

Ami a felsőoktatási kollégiumok profilját illeti, Kósa László négy lehetséges intézménytípus körvonalait rajzolja fel írásában: 1. csak szállást nyújtó *diákothon*, 2. „bizonyos művelődési- tudásnövelő lehetőségeket” is kínáló *kollégium*, 3. „azonos szakterülethez tartozó diákok, saját maguk által kialakított szellemiséggel, erős diákönkormányzattal létre hozott közössége”, az ún. *szakkollégium*, 4. kiemelten minőségi szolgáltatást nyújtó *elit-kollégium*, mely a legszélesebb szakmai körből meríti diákjait.

Magam részéről egy ötödik típust is szívesen látnék a létrehozandó felsőoktatási kollégiumok sorában: a tanárképzést elősegítő egyetemi elit-kollégiumot, amely a Kósa László által bemutatott kollégiumtípusok negyedik változatának szakirányú variánsa. Nemcsak azért lenne sürgető ilyen intézet/ek alapítása, mert ennek Debrecenben történelmi hagyományai vannak, hanem azért is, mert manapság az egyetemi tanárképzés súlyos válságban szenved. A tanárképzésben érintett egyetemi karok a közeljövőben menthetetlenül rákényszerülnek valamilyen radikális reformra, ami várhatóan az intenzívebb gyakorlati pedagógiai képzés szorgalmazását jelenti majd. Ennek a változásnak a keretében jelenthetne sajátos szint a felekezeti háttérű, az egyházi iskolák igényeit szem előtt tartó tanárképző kollégium.

Ami a gyakorlati megvalósítás lehetőségeit illeti, úgy gondolom, a tiszta kollégiumtípusok mellett kombinált változatok létrejöttével

is számolnunk kell, sőt lehet, hogy ez lesz a meghatározó. Így az első és a második típus esetében a szélesebb diákotthoni háttérre nyugodtan ráépíthető egy szűkebb körű szakkollégium vagy elitkollégium. Az utóbbiak bármilyen okból történő szüneteltetése vagy megszűnése esetén maga a diákotthon még tovább működhet. arról nem is beszélve, hogy egy várhatóan kisebb létszámú (25-50 fős) elit-kollégium anyagi feltételeinek megteremtése önmagában nehezen kivitelezhető. Egy nagyobb létszámú (100-200 fős) diákotthon keretein belül elkülönítve viszont már könnyebben elképzelhető a működtetése. A tágabb diákotthoni háttér részben meg is teremtené egy ilyen szigorúbb bekerülési feltételekkel működő intézet merítési lehetőségeit. Arról nem is beszélve, hogy az elit-kollégium bizonyos szolgáltatásaiból a tágabb diákotthon lakói is részesülhetnének (nyilvános előadások, szakkönyvtár, minőségi infrastruktúra). Minden ilyen együttélés természetesen súrlódásokkal is járhat, érzésem szerint azonban több lenne az előnye, mint a hátránya. Természetesen elengedhetetlen – s ezt a kérdést Kósa László is érinti –, hogy a többlétszolgáltatásban részesülő diákkal a befogadó intézmény a belépéskor szerződést kössön, s annak betartását a kollégium vezetője komolyan kezelje. A szerződéskötést különben az összes kollégiumtípus esetében elképzelhetőnek tartom.

Szélesebb diákotthoni háttérrel bíró, az általános tudósképzésre koncentrálnak elit-kollégium felállításához érzésem szerint rövid távon egyedül a főváros nyújthat megfelelő szellemi háttérrel. Tanárképző intézettel kombinált felsőoktatási kollégium kiépítésére leginkább talán Debrecen alkalmas, beleértve a biztosítandó egyházi gyakorló iskolai háttérrel is. A többi vidéki

egyetemi központban (Szeged, Miskolc, Pécs stb.) rövidebb vagy hosszabb távon egyszerű diákotthon vagy kiegészítő kulturális programokat is kínáló kollégium létesítése látszik kivitelezhetőnek, esetenként szakkollégiummal kombinálva.

Református szellemi háttérrel bíró felsőoktatási kollégiumaink idővel úgy válhatnak tudatosan építkező rendszerré, ha megvalósulna az egyes szintek között az átjárási lehetőség: így a diákotthonokból a kiemelkedő teljesítményt nyújtó és megfelelő szakmai referenciával rendelkező diákok számára Budapesten és Debrecenben a párhuzamosan működő elit-kollégiumba, a vidéki diákotthonokból – természetesen egyetemváltás mellett – a két elit-kollégiumba lehetne továbblépni.

Felsőoktatási kollégiumaink igazi súlyát természetesen az adná meg, ha a helyi egyetemek és főiskolák képzési rendszeréhez szakmailag úgy tudnának kapcsolódni, hogy a kollégium kínálta fórumokon szerzett kreditpontokat az érintett felsőoktatási intézmények legalább részben elfogadják. Ugyanez vonatkozik az egyetemek PhD-programjában résztvevő hallgatókra is, akiknek jelenléte és részbeni képzése szintén kívánatos lenne felsőoktatási internátusainkban.

Tudom, hogy felvázolt elképzelésemnek számos ma még illuzórikusnak tűnő eleme van. S azt is tudom, hogy e terv akár csak részbeni megvalósításának is igen komoly pénzügyi feltételei vannak. A magyar reformátusság életerejének a közeljövőben komoly próbája lesz, mennyit és milyen minőségben tud és akar megvalósítani abból a feladatból, amit történelmi hagyományai és a jelen egyre szorítóbb kihívásai a jövő értelmisége szellemi arcúlatának alakításában ma már félreismertetlenül rákényszerítenek.

DRASKÓCZY BALÁZS

Kölkedi Zenei Hét

Júliusban immár 19. alkalommal került megrendezésre a Kölkedi Zenei Hét. Az ország szinte minden tájáról – Biatorbágy, Budapest, Dunakeszi, Egervár, Érsekcsanád, Fót, Kápolnásnyék, Kunszentmiklós, Mohács, Paks, Pécs, Pilisszentlászló, Szalánta, Székesfehérvár, Sződ, Telkibánya, Üröm – érkeztek az énekelni, zenélni szerető gyermekek a Baranya megyei Kölked kis falujába, a helyi parókiából átalakított táborhelyre.

Az első nap délutánja az érkezéssel, elhelyezkedéssel telt, de másnap, hétfőn már megkezdődött a munka. Énekes és hangszeres meghallgatások voltak, melyek után a gyermekek különböző szintű zenekari és kamara csoportokba lettek besorolva, valamint mindenki megkapta énekkari szólambesztését is. Este az áhítaton már zenekari kísérettel szólt a gyülekezeti ének.

Délelőttönként főképpen az énekkar próbált, melynek minden táborlakó a tagja volt. Kodály Zoltán, Árokháty Béla, Draskóczy László zsoltafeldolgozásai valamint kánonok adták a kóruspróbák anyagát. Emellett kisebb és nagyobb hangszeregyüttesek is szót kaptak. Az ő feladatuk a gyülekezeti énekek kíséretén kívül Ahle, J. S. Bach, Durkó Gábor, Gárdonyi Zoltán műveinek tolmácsolása volt. Ezekben helyük volt azon gyermekeknek is, akik csupán néhány éve – esetleg csak egy éve – tanulnak hangszerükön. A délutáni összpórában aztán mindig akadt ok az örömről: itt végre együtt megszólaltak azon darabok, melyeknek szólamaikat délelőtt csak külön-külön hallhattuk. Ezek között is a legnépszerűbb az ének- és zenekarra íródott, Berkesi Sándor, Draskóczy Balázs, Fassang László műveiből

összeállított gyermekének-szvit volt. Természetesen a hét közepe táján már legtöbbször kezdtek jelentkezni a fáradtság tünetei, de a jókedv és a lelkesedés nem hagyott el minket. Az idősebb résztvevők a napi kb. 5 óra próba mellett – Claude le Jeune művének előadására – még külön kamarakórust is alakítottak.

Minden napra adódott valami külön program is. Délutánonként sportversenyek zajlottak, kirándultunk, „szerenáddal” hívogattuk a falu lakóit a szombat esti zenés istentiszteletre. Csütörtökön került sor a hagyományos énekversenyre: mikor is minden résztvevő számot adott arról, hány éneket ismer a református énekeskönyvből (idén 121 ének kellett a győzelemhez).

A napot a reggeli és az esti áhítat keretezte: délelőttönként Sámuel történetével ismerkedtek a gyermekek, este pedig újszövetségi textusok alapján Szőke Imréné Barócsi Judit lelképásztor igehirdetésit hallhattuk.

A hét legfelemelőbb élménye – mint talán a 19 év során mindig – a szombat esti kölkedi zenés istentisztelet volt. Itt éreztük leginkább, hogy mindaz, amit egész héten tanultunk, és végül ott este „előadtunk”, áldozat volt az élő Isten oltárán. Vasárnap Dunaszekcsőn újra elénekeltük, eljátszottuk műsorunkat, s ez Isten dicsőítése mellett missziós alkalom is volt.

Ez volt a 19. Kölkedi Zenei Hét. A gyermekek, akik most kezükben a kottával, fejükben a dallamokkal hazamentek, s vitték a hírt a családba, iskolába, gyülekezetbe, hogy hogyan lehet, hogyan kell Istent illő módon dicsőíteni, talán jövőre visszatérnek. Sőt bizonyára lesznek olyanok, akik újra meg újra résztvevői, majd később vezetői lesznek ennek vagy más zenei tábornak, mint ahogyan sok-sok évig lehettem én is résztvevője a Szabó Gábor és Draskóczy László által vezetett Kölkedi Zenei Heteknek, s vezethettem immár negyedik éve Isten kegyelméből.

RÁTI ÉVA

Magyar Református Gimnáziumok Találkozója Nagydobronyban

Júden a Kárpátaljai Református Egyházkerület látta vendégül a Magyar Református Gimnáziumok Találkozásának résztvevőit Nagydobronyban. Az anyaország, Erdély, Partium és Kárpátalja képviselőiben 19 gimnáziumból érkeztek a rendezvényre.

A Nagydobronyi Református Líceum július 11-e délután fogadta az érkezőket, a találkozó ünnepélyes megnyitójára pedig másnap, a református templomban került sor. A Kárpátaljai Református Egyház nevében Horkay László püspök köszöntötte a résztvevőket, Igét hirdetett dr. Szabó Dániel, a Tiszáninneri Egyházkerület főgondnoka. Az istentiszteletet konferencia követte, melyen Horkay László A Kárpátaljai Református Egyház helyzete 2000-ben címmel tartotta meg bevezető előadását. Kovács Miklós parlamenti képviselő, a KMKSZ elnöke vázolta a magyarság jelenét és jövőjét Ukrajnában, dr. Soós Kálmán, a Beregszászi Magyar Tanítóképző Főiskola főigazgatóhelyettese ugyancsak a régió múltjáról beszélt. Ezt követte Tóth Ildikónak, a KMPSZ elnökének, a Beregszászi Magyar Tanítóképző Főiskola főigazgatójának előadása a Magyar iskolák helyzete Ukrajnában címmel. A konferenciát Balogh János Ung megyei esperes zárta, aki az ifjúsági szervezetek munkáját és a hitoktatás helyzetét ismertette.

A jelenlévők közül többen megköszönték az előadónak a pontos és szakszerű tényfeltárást, amely közelebb hozta a kárpátaljai magyarság életét az összmagyarság ügyéhez, rámutatva a közös feladatokra.

Délután Ungvár nevezettségével ismerkedtek meg a jelenlévők. Ellátogattak az ungvári Várba, a képtárba, megtekintették a néprajzi múzeumot és a skanzent. Pocsai

Sándor csongori lelkész evangelizációja után az iskolák bemutatkozásával zárult a nap.

A találkozó második napján, július 13-án Mészáros László reggeli áhítatát újabb kirándulás követte: megtekintettük a munkácsi várat, és ellátogattunk a szolvai emlékparkba, ahol az 1944 novemberében elhurcolt magyar nemzetiségű áldozatokra emlékeztünk. Majd utunkat a vereckei-hágó felé vettük, ahol Ráti Róbert gimnáziumi tanuló elszavalta Kovács Vilmos Verecke című versét, és elénekeltük a Himnuszt. Visszatérőben még megnéztük a beregszentmiklósi Schönborn-kastélyt és a körülötte elterülő parkot. Vacsora után Gábor Erzsébet, a Nagydobronyi Református Líceum vallásánára tartott igei szolgálatot, majd folytatódott az iskolák bemutatkozása.

Pénteken Héder János ungvári lelképásztor áhítata után újra buszra szálltunk és folytattuk az ismerkedést Kárpátalja nevezettségével. Ezen a napon ellátogattunk Beregszászra, Tiszaújlakon megtekintettük a Rákóczi-szabadságharc első győztes csatájának emlékére emelt turulmadaras emlékművet, ellátogattunk Viskre, a csodálatos erődtemplomhoz, megmásztuk a huszti várhegyet, és a vár romjai között meghallgattuk Kölcsey Ferenc Huszt című versét egy nagydobronyi meg egy pápai diák előadásában.

A találkozó záró istentiszteletét Balogh János Ung megyei esperes tartotta. A résztvevők közös nyilatkozatban fogalmazták meg jövőbeni feladataikat: továbbra is minden meg kell tennünk egymás megsegítéséért, a bennünket erősítő hitért, magyar kultúránk és ezeréves hagyományaink megőrzéséért és gyarapításáért.

Mit adott nekünk e találkozó? Hitben megerősödést, lélekben megújulást és határok nélküli Jézus Krisztus-i szeretetet.

DR. STUMPF ISTVÁN

MINISZTERI KÖSZÖNTŐ AZ ORSZÁGOS REFORMÁTUS TANÉVNYITÓN

(Törökszentmiklós, 2000. augusztus 26.)

Tisztelt Igazgatók, Pedagógusok, Szülők! Kedves Diákok! Ha felidézzük gyermekkorunk iskolakezdési napjait, valószínűleg mindannyiunkban hasonló érzések törnek felszínre. Részben a szorongás érzése, hiszen csak-csak vége van a tavasszal még végtelennek tűnő nyári szünetnek, s újra kezdődik egy igazán hosszúnak tűnő küzdelmes év.

De az olthatatlan és kiapadhatatlan kíváncsiság is minden szeptemberben megjelenik: nyitott szívvel várjuk az első órákat, hiszen a hónapok óta nem látott tanárainkkal, osztálytársainkkal találkozhatunk. Sőt, nem szégyellem, én annak idején még a tankönyveket is végiglapoztam szeptember első napjaiban...

Gyerekkoromból arra emlékszem, hogy mások is hasonlóképpen voltak az évkezdéssel, ezért valószínűsíthetjük, hogy korunk diákjai is – akik egy része most itt van közöttünk – hasonlóképpen érznek így a nyárutón.

S talán nem járok messze az igazságtól, ha feltételezem, hogy az esetleges szorongás, s a mindig megújuló kíváncsiság ilyenkor egyaránt kíséri a pedagógusokat és a szülőket is. Természetes tehát, hogy az évkezdés idején újragondoljuk tennivalóinkat: hogyan lehetne szebbé és tartalmasabbá tenni az elkövetkező tanévet.

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Két és fél ezer évvel ezelőtt már úgy nevezték a tanárokat, tanítókat, ahogy mi hívjuk őket. Az ókori görögök pedagógusnak, azaz **paidagógosznak** azt a rab-szolgát nevezték, aki elkísérte a család gyermekét az iskolába, a foglalkozásokon ott ült vele, hazakísérte, majd otthon újratanulta a gyermekkel az elsajátítandó tananyagot. **Képletesen fogalmazva kézen fogta őt.** Olyan valakire volt szüksége a családnak, akiről tudta, hogy képes megvédeni a gyermeket, s egyben alkalmas szellemi fejlődésének irányítására – azaz akiben tökéletesen megbízhat.

Az ókori görög tapasztalat alapján elmondhatjuk, hogy a **szülő-pedagógus kapcsolat csak tökéletes bizalmi viszonyként képzelhető el.** Ez két és félezer év óta megszakítás nélkül érvényes. Joggal hihetünk benne, hogy ha e bizalmi viszony valóban élő, akkor elkerülhetjük az összes olyan helyzetet, mely gyermekeinkben szorongást idézne elő.

Ki az tehát, akire rábízunk gyermekeinket? Ki az, akit megbízunk azzal, hogy kézen fogja őket? Mit várunk pedagógusainktól, iskoláinktól? Évezredek óta újra és újra megfogalmazódó kérdések ezek. S mivel évezredek óta igyekeznek erre új és új válaszokat adni, bele kell törődnünk, hogy talán nincsenek is végleges

válaszok. Most, a XXI. század küszöbén ugyanazokkal a kérdésekkel szembesülünk, mint elődeink.

Csak oktasson az iskola? Vagy neveljen is? S ha nevel, akkor milyen értékrend szerint tegye ezt? Hölgyeim és Uraim, hosszan sorolhatnám e kérdéseket. Mindezt azért nem teszem, mert **meggyőződésem szerint a református iskolák időtálló és meggyőző választ adtak, s adnak ma is a felmerülő dilemmákra.** Addig, amíg a református oktatási intézmények közös nevelési célkitűzése Jézus Krisztus missziós parancsára épül, nos addig egy több évezredes értékrendet képviselő iskolarendszerről beszélhetünk. S ez az iskolarendszer az elmúlt évszázadokban bizonyított. **Bebizonyította, hogy hagyományai alapján mindig megfelelő választ tud adni az adott kor legmodernebb problémáira is.**

Nem kérdés tehát, hogy mit részesítsünk előnyben: a nevelést vagy az oktatást. Mivel **e két tevékenység szervesen egybetartozó pedagógusi célként értelmezhető, szétválaszthatatlan.** Érett, a társadalom számára teljes értékű embert faragni diákjainkból, csak a megalkuvást nem tűrő, nevelői és oktatói munka segítségével lehet.

A nevelői munka elengedhetetlen feltétele a közösség, mint lelki, szellemi és fizikai háttér. Ha sikerül a református egyházak iskoláikat, mint keresztyén közösségeket megőrizniük, akkor kiváló alapokat adhatnak a nevelői munkához. **Lehetővé válik ugyanis, hogy védett és védelmező körülmények között a diákok személyiségfejlődésére a legteljesebb mértékben oda tudjanak figyelni.**

Azt talán nem kell ecsetelnem az elmúlt évtizedek után, hogy miért van szükség egyházi, felekezeti iskoláinknak védettségre. **A keresztyén iskoláknak, mint Krisztusban élő közösségeknek fel kell készíteniük tagjaikat – így természetesen diákjainkat ugyanúgy, mint pedagógusaikat – korunk veszélyeire.**

S nem pusztán a drogra, az alkoholra vagy a vérszen terjedő erőszakhullámra gondolok, hanem az individualizálódó világra, az üres tekintettel a bevásárlóközpontokban bolyongó fiatalokra, s a divatörületeknek bedőlni mindig kész lelkületű gyermekeinkre. **Őket kell védenünk.**

Nem az a baj, hogy beköszöntött a fogyasztói társadalom kora, hanem az, hogy ebben a társadalomban világos értékorientáció nélkül idegenként, magányosan bolyonganak gyermekeink. **Kell, aki kézen fogja őket!** Tudom, hogy ezt felismerték a református iskolák vezetői. Ezért bízhatták nyugodt szívvel a jelenlévő szülők gyermekeiket a református iskola **paidagógoszaira.**

Tisztelt Pedagógusok, Szülők! Kedves Diákok! Magyarország pozíciója a következő évtizedben akkor lesz erős, mind a Kárpát-medencében mind pedig az egységesülő, egymással versengő európai országok között, ha sikerül tudásalapú társadalmat, tudásalapú gazdaságot létrehozni és megerősíteni. Ennek nélkülözhetetlen eleme a minőségelvű oktatáspolitikai, amely a legfontosabb értéket, a minőség alapú tudást teremti meg.

Az oktatás évezredek óta az egyre gyarapodó tudás átadásának eszköze volt. Ma az oktatás inkább a jövő meghódításának eszközévé válik. Az iskolával szemben támasztott legfőbb elvárás a kompetenciák fejlesztésére és nem az átadandó ismeretekre összpontosít. **Meg kell tanítanunk a tudás megszerzésének és állandó gyarapításának módját.**

A tudásalapú társadalomban mindenkivel szemben megfogalmazódik az élethosszig tartó tanulás követelménye. Ennek jelentőségét és szellemiségét Önök ismerik a legjobban, hiszen már Sárospatakon Comenius Ágoston is **permanens educatio**ról írt. Meggyőződésem, hogy az igazán jó iskolák ezt a gyakorlatot követik.

„Nehéz ma pedagógusnak lenni, mert egyszerre kell tanítani és tanulni.” – fogalmazta meg egy iskolaigazgató a tanárok érzését, a tanári szoba hangulatát. Az oktatással, pedagógusszereppel kapcsolatos elvárások gyökeres átalakulásáról beszélt. A pedagógusoknál is szemléletváltásra van szükség. A változó elvárások megkövetelik, hogy a fiatalok tényleges tudásának és képességeinek ismeretében az irányultságukból induljunk ki. Tehát ne csak a fiatalok figyeljenek ránk, hanem mi is figyeljünk rájuk. **Ahogy a gyermek az általunk ismerteket tanulja meg, úgy kell nekünk megtanulni a gyermeket. Mindegyiket külön-külön.**

Említettem már azt a csillapíthatatlan kora őszi kíváncsiságot, mely minden évben iskolakezdekori felbukkan bennünk. Szívvel kívánom, hogy mindig legyen a pedagógusok tárházában olyan tudásanyag, mely kielégíti a tudásvágyat, de szívvel kívánom minden egyes pedagógusnak azt is, hogy soha ne tűnjön el a kíváncsi csillogás a rájuk bízott szempárok tekinteteiből.

Végül engedjék meg nekem, hogy felhívjam a figyelmet a **talán legfontosabbnak tekinthető pedagógusi erényre, a humorérzékre.** Egy olyan iskolában, mint a törökszentmiklósi általános iskola, de nyugodt szívvel megnevezhetném most Magyarország valamennyi református oktatási intézményét, szóval az olyan iskolákban, ahol a helyén van az értékrend, ahol valódi hivatásukat gyakorolják valódi pedagógusok, ahol Teremtő Istenünk áldása kíséri e gyönyörű munkát, ott csak derűsen szabad dolgozni.

S higgyék el nekem, olykor a tanárok is nevethetnek a diákcsínyeken, sőt az sem baj, ha a tanárban összemolyognak diákjainknak egy-egy veretesebb megjegyzésén. Így olyan otthonra lelhet minden diák, ahol érzi, hogy szeretettel fogják kézen, s vezetik életük során.

Kívánom, hogy kezdjék, s fejezzék be jókedvvel ezt az évet, legyen sikereiben gazdag mind a diákok, mind a pedagógusok számára.

Kísérje Isten áldása mindannyiunk munkáját!

Iskolarendszerünk helyzete a 2000/2001. tanév kezdetén

– elhangzott az országos református tanévnyitón
(Törökszentmiklós, 2000. augusztus 26.)

Miniszter Úr!
Főtiszteletű Zsinati Elnökség!
Tisztelt Intézményvezetők, Kedves Vendégeink!

Az ünnepek időszakát éljük. Napjainkban emlékezünk meg a keresztyénység 2000., a magyar keresztyén egyház és a magyar államiság 1000. s a rendszerváltozás 10. évfordulójáról. Mi most itt egy másik évfordulóra is **büszkék lehetünk.**

10 esztendővel ezelőtt, 1990 szeptemberében éledt újjá a Magyarországi Református Egyház iskolarendszere. Mára már elmondhatjuk, hogy tényleg beszélhetünk **református közoktatási rendszerről**, református közoktatáspolitikáról és református közoktatásügyről. A közjavára, közpénzek felhasználásával, tartalmában és szervezetében közmegegyezés alapján végzi a MRE az oktatás területén szolgálatát. Elveink és céljaink, illetve feladataink és eljárásaink egyre szervezettebb egységben mutatják oktatáspolitikánk irányát, illetve oktatásügyünk helyzetét. S ez nemcsak Magyarországra nézve igaz! Szoros kapcsolatrendszer tartja össze a felvidéki, kárpátaljai, erdélyi és partiumi intézményeket és a hazai református iskolákat.

A rendszer újraindulása utáni 10. tanévben Magyarországon 82 közoktatási intézményünk, azaz 16 óvodánk, 36 általános iskolánk, 19 középiskolánk, 2 szakiskolánk, 4 alapfokú művészetoktató intézményünk, 5 gyógypedagógiai ellátást nyújtó egészségügyi gyermekotthonunk, illetve a felsőoktatás területén 3 főiskolánk és 2 egyetemünk működött. A középiskolai internátusokat is figyelembe véve intézményeink száma meghaladta a 100-at. A határon túli régiókban pedig további 20 református intézmény tevékenykedett.

Az oktatás-nevelés területén intézményeink minden olyan elvárásnak igyekeznek megfelelni, melyek országos és helyi viszonylatban jelentkeznek. Büszkék vagyunk arra a pedagógusközösségre, mely iskolarendszerünkben tevékenykedik. Tanulóink helyt állnak az országos és helyi megmérettetésekben, külön kiemelném az OKTV és az OSZTV versenyeken elért eredményeket.

Ezalatt a 10 esztendő alatt a **kormányzat és az egyházi** – nemcsak református – oktatásügy viszonya hullámzó volt. A mélypontot az 1994-98. közötti időszak jelentette. 1998 óta a református egyház és az Oktatási Minisztérium kapcsolata jónak, korrektnek nevezhető. Igen kemény tárgyalópartnereink vannak, s semmit nem érhetünk el könnyen. Az észérvek előtt azonban készek meghajolni és álláspontjukat megváltoztatva kompromisszumra jutni. Minden bizonnyal ők is hasonlóképp vélekednek rólunk. Mi is határozottak vagyunk, de a kompromisszumkészség is jellemez bennünket.

Az állami szervekkel való jó kapcsolat **eredményei** közül ki kell emelni a **Felsőoktatási törvény** módosítását, s a felsőoktatási intézmények **képzési és fenntartási normatív támogatásáról szóló kormányrendeletet**, melyek nagy lépést tettek abba az irányba, melyet a MRE és a Magyar Köztársaság Kormányának 1998. december 8-i megállapodása kijelölt. Az azonos elvű finanszírozás talán a 2001.

költségvetési évtől teljesülni fog a felsőoktatásban. A MRE a többi intézményfenntartó egyházzal együtt régóta kérte, hogy az egyházi felsőoktatás esetében az Oktatási Minisztérium a fenntartó egyházakkal kösse meg a létszám-megállapodást, s a létszámok felosztása után a felsőoktatási intézményekkel a finanszírozási megállapodást. A megállapodások megkötését úgy kell ütemezni, hogy a naptári év kezdetén az intézmények számára világos legyen gazdálkodásuk tervezése. Mindehhez törvénymódosításra volt szükség, hisz még nem volt szabályozott terület az, hogy az államilag finanszírozott létszámárnyokról az egyházakkal történik az egyeztetés, s ennek ismeretében készül el a konkrét intézményre bontott megállapodási szerződés. A Felsőoktatási törvény 2000. évi módosítása megoldotta ezt a problémát, s 2000 júliusában megkezdődhetek a 2001. évi létszámtárgyalások, melyek eredményeként – egyenértékű létszámban számolva – kb. 100 fővel növekednie kell az államilag finanszírozott felvételi keretszámunknak.

A közoktatás területén elért eredmények közül megemlítendő, hogy a *kerettantervek kiadásáról, bevezetéséről szóló miniszteri rendelet* biztosítani fogja a református iskolák versenyképességét és hagyományaik őrzését, az állami, helyi önkormányzati intézmények esetében pedig a hittanoktatás egyenrangúságát.

A kormányzati szervek ígéretének megfelelően 2000. január 1-jével megváltozott az előlegfinanszírozási rendszer, ami az egyházak részéről üdvözlendő lépés. Az *előlegfinanszírozási rendszer megváltoztatása* a naptári év kezdetét könnyíti meg intézményeink számára.

A megoldásra váró kérdések közül a *felhalmozási (beruházási és fejlesztési) keret* életre hívásának a tervét kell kiemelni, valamint a *közoktatási kiegészítő támogatás* igénylésével, elszámolásával, s egyáltalán a meghatározásával kapcsolatos lezáratlan kérdések rendezése vár a következő hetekre. Nem engedhetjük meg, hogy legyen intézményeinkben olyan ellátott, amely után nem biztosítják a kiegészítő támogatást. Jelenleg az *alapfokú művészetoktatás* ilyen terület. Mivel önálló művészetoktató intézményeink a történelmi egyházak közül csak nekünk vannak, minket fenyeget legjobban az, hogy ezt a közoktatási feladatot elveszítjük. Ezt azonban semmiképpen nem engedhetjük meg!

Az egyházakhoz az ingatlanrendezés következtében visszakértült épületek általában műemlék jellegű épületek, többségük a századfordulón épült. Akkoriban nem volt még tömeges igény a sportolásra, a különböző szaktantermek létrehozására, adminisztrációs irodahelyiségek létesítése. Ezeket az épületeket több esetben teljesen leromlott állapotban vették vissza az egyházak. A XXI. század követelményeinek nem felel meg többségük. Mivel az alapszabvány és a közoktatási kiegészítő támogatás az alapműködést sem biztosítja teljes egészében, szükséges lenne egy felhalmozási (fejlesztési, beruházási, rekonstrukciós stb.) keret létrehozása, melyből az egyházi intézmények is részesedhetnének. A református közoktatási intézmények ingatlanainak további állagromlása súlyos következményekkel járhat. A Felsőoktatási törvény 2000. évi módosításával a felhalmozási keret a felsőoktatásban létrejött. A közoktatásban ennek mintájára lenne szükséges a keret életre hívása. (Az önkormányzati intézmények esetében az állam a Belügyminisztérium költségvetési keretén belül juttatja támogatáshoz az intézményfenntartó

önkormányzatokat. Az egyházak számára a NKÖM keretei között biztosított támogatás nem ezt a célt szolgálja, elégtelen az igények kielégítésére.)

Egyenlő esélyt a pályázatnál: a MRE reményét fejezi ki, hogy a 2000/2001. évben már nem mutatkoznak a hátrányos megkülönböztetések a pályázatok kiírásánál (erre az Oktatási Minisztérium határozott ígéretet tett), s így az egyházi szakmai szolgáltató intézmények és a közoktatási intézmények egyaránt eséllyel vehetnek részt az Oktatási Minisztérium pályázatain (pl. Comenius 2000) után a megyei közalapítványok pályázatain. Ez utóbbi esetében megoldásra vár az a többször előforduló probléma, hogy a fenntartó székhelye és az intézmény székhelye más közigazgatási megye területére esik. Ilyen esetekben sokszor mindkét megye elutasítja a pályázatot. Igényünk az, hogy az intézmény székhelye szerinti megye intézményeihez lehessen ilyen esetben a pályázatokat benyújtani, s a megyei közalapítványok biztosítsanak egyenlő esélyt a gyakorlatban is intézményeinknek.

Felsőoktatási kollégiumok létesítését: felsőoktatási intézményhez közvetlenül nem csatlakozó önálló felsőoktatási kollégiumok létrehozásához kéri a MRE a kormányzati szervek támogatását. A Magyarországi Református Egyház ugyanis nem mondhat le azokról a református fiatalokról sem, akik az állami felsőoktatási intézményekben tanulnak, s jórészt olyan intézményekben, melyekkel az egyház nem rendelkezik. A jövődő értelmiséget akkor lehetne közös eszményekkel, műveltséggel egybefűzni, ha többek között lennének számukra otthont adó és szellemi műhelyként működő intézmények.

Az egyébként jó kapcsolatrendszerünket az állami szervekkel beárnyékolja néha az, hogy nem mindig tekintenek önálló alrendszerként a *református iskolarendszerre*. Pedig a rendszer kiépült.

Jogi tekintetben oktatási rendszerünk legfőbb szabályozó tényezője a Zsinat által 1995-ben megalkotott Református közoktatási törvény és Református felsőoktatási törvény. A kompetenciákat az akkori személyi feltételekre tekintettel pontosan körülhatárolják ezek a jogszabályok. Különváltak az országos, a regionális és a fenntartói szint, valamint elkülönül a tanügyigazgatás a szakmai tevékenységtől. **Országos viszonylatban a Református Pedagógiai Intézet** révén kiépült a szakmai szolgáltatások rendszere, szeptemberben kezd meg tevékenységét a **Református Pedagógiai Szakszolgálat**. 1999 óta a **Református Tehetséggondozó Alapítvány** foglalkozik a tehetséggondozás kérdésével. 2000 januárja óta folyamatosan megjelenik pedagógiai szakfolyóiratunk, a **Magyar Református Nevelés**. Szeptember 9-re tervezzük a **Református Iskolák Diáksport Szövetségének** létrehozását. Működik szakmai érdekvédelmi szervezetünk is, az **Országos Református Tanáregyesület**. A **Zsinati Iskolaügyi Osztály** feladata – az kormányzati szervekkel való állandó kapcsolattartás és érdekérvényesítés mellett – az országos oktatási intézmények, egyesületek ill. szövetségek munkájának a hatékonyabbá tétele. Elemi érdekünk a rendszert összetartó elemek erősítése, s a gyengítő hatások kizárása.

Milyen *veszélyek* fenyegetik iskolarendszerünk működését? A törvényesség betartása és a közpénzekkel való elszámolás korrektsége igen helyes irányba mozdult el az elmúlt tanév során. Ezt bizonyítják a tanév végén szervezett érettségi vizsgák, s a közoktatási kiegészítő támogatás kezelésével kapcsolatos zsinati és intézményi lépések. A

veszély előszele más irányból érezhető. A szolidaritás intézményeink között lanyha. Előfordult, hogy a hollandiai segélyek ÁFA visszaigénylése után a várható összegnek mindössze csupán 10 %-a jutott el a támogatandó óvodának Diósgyőrbe.

A legnagyobb veszélyt azonban oktatási intézményeink falain kívül lehet észlelni. Egyházunkban összefonódni látszik három – amúgy is nehezen kezelhető – folyamat. **Egy radikális kegyességi mozgalom, egy radikális politikai mozgalom és a kálvini egyházalkotmánnyal teljesen ellentétes autokratikus kormányzati módszer.** Igen jól észlelhető már az a romboló hatás, mely közoktatásunkat és felsőoktatásunkat pusztítja. Itt, s most ennek el kellett hangoznia. Nem hallgathatunk tovább, mert legjobbaink távoznak tőlünk.

Református hittanoktatásunkról szólva ki kell emelni, hogy több mint 10.800 csoportban oktatjuk a hit- és erkölcsant az állami, helyi önkormányzati iskolákban, valamint a gyülekezetekben. Sajnos igen nagy nehézséget okoz az a diktatúrára visszavezethető beidegződés, hogy helyi szinten több településen adminisztratív eszközökkel (pl. késői időpont meghatározásával) akadályozzák a fakultatív hit-és erkölcsant oktatás megszervezését. Ezek a kísérletek elhalásra vannak ítélve, viszont a 2000/2001. tanév kezdetén a szervezőmunkát még megnehezítik.

A MRE Zsinata – megelőzve az állami kerettanterv megalkotását – 2000. május 5-én megalkotta a **Református hittanoktatási kerettantervet**, melyhez igazodva helyi tanítási programok készülnek 2001. szeptemberéig. A tantárgy szerepének jelentőségét emeli az, hogy kötelezően választható **érettségi tantárgy**, követelményrendszere szintén egységes és világos. A szakmaiság erősödését mutatja, hogy a RPI gondozásában várhatóan 2001-re elkészül a kerettantervhez igazodó **tankönyvsorozat**. Immár 6 településen folyik hittanoktató- és vallásanár-képzés (Budapest, Nagykőrös, Debrecen, Szeged, Kaposvár, Győr), tehát egyre több pedagógus végzettségű hittanoktatót leszünk képesek szolgálatba állítani.

Az oktatási miniszter váratlan gesztusának köszönhetően az Oktatási Minisztérium 1999 őszén hittancsoportonként 500.- Ft szakkönyvtámogatásban részesítette az egyházakat. Az egyházak iskolaügyi vezetőinek kérésére a 2000/2001. évi tankönyvlistára már külön fejezetben felkerültek a hittankönyvek, s így elérhető a hittanoktatás tankönyvkiadásának az ÁFA- mentessége is.

Végül szeretném köszönten **intézményrendszerünk új elemeit**, utalva a tavalyi változásokra és a statisztikai adatokra is:

A **zsinati intézmények** közül 4 gyógypedagógiai ellátást folytató egészségügyi gyermekotthonunk létezik. Ilyen jellegű intézményeink száma nem változott. Az ellátottak száma: 129 fő.

A **Tiszánineni Református Egyházkerületben** intézményeink száma sem tavaly sem idén nem gyarapodott. A meglévő intézmények mindegyike magas színvonalú munkát végez, aminek ékes bizonyítéka a Comenius pályázaton elért miskolci siker. Örömmel tudatom, hogy az évek óta anynyira féltett Miskolc-Diósgyőri Református Óvoda új épület-

szárnya elkészült. Köszönet a fenntartónak, s mindenkinek, aki adományát eljuttatta Diósgyőrbe. A kerület intézményeiben ellátottak száma mintegy 2.600 fő [2.487 fő a közoktatásban, 133 fő a felsőoktatásban].

A **Dunántúli Református Egyházkerület** intézményeinek száma tavaly egy óvodával gyarapodott Székesfehérvárott. Idén gimnáziumi tagozattal bővül a kaposvári Lorántffy Zsuzsanna Református Általános Iskola és Gimnázium. Ugyanitt elkészült az iskola új épületszárnya is. A kerület intézményeiben ellátottak száma mintegy 2.100 fő [2.050 fő a közoktatásban, 50 fő a felsőoktatásban].

A **Tiszántúli Református Egyházkerületben** tavaly két intézmény – egy óvoda és egy általános iskola – kezdte meg működését, mindkettő Berettyóújfalun. Az idei év során kapta vissza az egyházkerület Debrecenben a régi Dóczy épületét, így a hatévfolyamos gimnázium átköltözhetett a régiú épületbe. Új intézményként jelenthetem be tehát a Debreceni Református Kollégium Dóczy Gedeon Gimnáziumát. Emellett Makón jöhetett létre – az ingatlanrendezésnek köszönhetően – a 8 évfolyamos Szikszai György Református Általános Iskola, mely 210 tanulóval indul. Kisvárdán megkezdte működését a Kisvárdai Református Általános Iskola és Gimnázium négyévfolyamos gimnáziumi tagozata is. A tanulói létszámot tekintve Tiszántúl a legnagyobb fenntartó kerület, hisz a kerület intézményeiben ellátottak száma mintegy 10.700 fő [9.100 fő a közoktatásban, 1.600 fő a felsőoktatásban].

A **Dunamelléki Református Egyházkerület** tavaly egy budapesti óvodával és a szentendrei gimnáziummal lett gazdagabb. Idén Kunszentmiklóson történtek változások. Létrejött a Kunszentmiklósi Református Kollégium Fördös József Általános Iskolája, s újra indul az internátus is. Tegnap este kaptuk a hírt, hogy az egyházkerület területén a kunszentmiklósi iskola mellett még egy intézmény megkaphatta a működési engedélyét. A nyári szünet utolsó napján, augusztus 25-én! Köszöntöm a Majosházi Református Egyházközség általános iskoláját! Amennyiben az egyházkerület hajlandó lesz elismerni az általános iskola létezését, akkor az idei statisztika alapján, az intézményszámot tekintve Dunamellék lesz holtversenyben a legnagyobb fenntartó egyházkerület. Örömmel jelenthetem be, hogy a Lónyay visszakapta új épületét, így az új tanévet már tényleg a Lónyay utcában indíthatja. A kerület intézményeiben ellátottak száma összesen mintegy 10.100 fő [8.300 fő a közoktatásban, 1800 fő a felsőoktatásban].

Végeredményben a 2000/2001. tanév kezdetén a Magyarországi Református Egyház intézményeinek száma öttel gyarapodott, így – nem számítva az internátusokat – 92 oktatási intézménnyel rendelkezik. A MRE intézményeiben ellátottak száma összesen mintegy 25.600 fő [22.000 fő a közoktatásban, 3.600 fő a felsőoktatásban].

Papp Kornél

	Óvoda	Általános iskola	Gimnázium	Szakképzés	Művészeti alapoktatás	Egészségügyi-gyógypedagógiai ellátás	Felsőoktatási intézmény	Összesen
DM	9	14	10	2	1 (koll. is)	—	1	37
DT	1	1	3	—	2	—	1	7
TI	1	3	2	—	—	—	1	7
TT	5	21	7	—	1	1	2	37
Zs	—	—	—	—	—	4	—	4
Ö	16	39	22	2	4	5	5	93

HARGITA PÉTER

Beharangozó

A REFORMÁTUS ÉNEKEK HANGZÓ TÁRA címmel jelenik meg énekeink hangfelvétele orgonakiséret nélkül, első versszakkal, öt szóló hang olykor együttes megszólalásával.

A felvétel kifejezetten oktatási céllal készült segítséget nyújtva azoknak, akik jobban szeretnék ismerni református énekeskönyvünk teljes dallamanyagát. Az 512 énekből mennyiségi korlátok miatt 430 került a felvételre. A 150 zsoltár mellett az összes kottával nyomtatott ének, valamint a 16-18. századi dallamok hallhatók. A hangzó tár szeretne példát adni a lendületes, jó ritmusú éneklésre, a jó szövegmondásra és értelmezésre, amelyben az énekek belső zenei tagolásának is jelentős szerepe van. A sorok közötti szünetek dr. Csomasz Tóth Kálmán javallata szerint – amint azaz énekeskönyvben is megtalálható – az ún. kis és nagy divízió jeleknek megfelelően vannak jelen. Így kerülnek közelebb egymáshoz a zeneileg és szövegileg szorosán összekapcsolódó sorok, és nagy levegővétel tagol ott, ahol azt a dallam, szöveg megengedi. Az énekek tempója egy ifjúsági vagy bibliaórai éneklés lendültét példázza.

A 4 CD-re, ill. 4 kazettára rögzített felvételt, amely várhatóan november elején jelenik meg a ReZeM gondozásában, ajánljuk lelkészeknek, iskoláknak, kántoroknak, valamint minden énekelni szerető gyülekezeti tagnak.

Harangszó –

énekek gyermekeknek

A ReZeM gondozásában ősszel újra megjelenik a sokak által kedvelt gyermekénekeskönyv, a Harangszó, melyet hadd ajánljuk ezt most Cseri Kálmánnak az 1994-es, első kiadáshoz írott előszavával.

„Sok felnőttben él az a tévhit, hogy a kisgyermek kis buta, akinek minden jó. Bárkiről bármit lehet előtte beszélni, úgysem érti, akármilyen TV- vagy videofilm elé oda lehet ültetni, csak legyen csendben, ha már tud olvasni – mindegy, mit vesz a kezébe, csak kösse le a figyelmét. Így vannak sokan az énekekkel is. Ha együgyű a szövege és könnyű a dallama – gyerekeknek való. Pedig éppen gyerekkorban nagyon fontos nevelni az ízlést, megkedveltetni az igényeset, megszerettetni az értékeset, hogy utána maga ismerje fel és vesse el az értéktelent. Ez az énekgyűjtemény szem előtt tartotta ezeket a szempontokat is...”

Az énekeskönyv a gyermekeknek szánt 55 éneken kívül tartalmaz különböző mutatókat (igehelyek, témák szerint), valamint ötleteket, tanácsokat, melyek megkönnyítik a lelkész, a tanító, a hitoktató munkáját. Ajánljuk hit-tanórákra, gyermek-bibliaórákra valamint otthoni használatra.

(d.b.)

A REFORMÁTUS PEDAGÓGIAI INTÉZET HÍREI

Az RPI továbbképzéseinek időpontjai:

1	A keresztyén pedagógia (60 óra)	2000. október 13-14., október 27-28. november 10-11. (20-20 óra), Budapest, Jelentkezési határidő: szeptember 15. Részvételi díj: 20.000.- Ft
2	A protestáns egyházzene tanítása (30 óra)	2000. október 6-8., november 10-12. (15-15 óra), Fót, Jelentkezési határidő: szeptember 15. Részvételi díj: 15.000.- Ft, nem pedagógusok esetén 6.000.- Ft
3	Szemléletfrissítő továbbképzés magyartanároknak	2000. október 13., 27., november 17., december 1. 3. (péntek), Budapest, Jelentkezési határidő: szeptember 15.
4	Fejlesztő pedagógia az óvodában (óvodapedagógusok továbbképzése)	2000. november 2-4. (őszi szünet), Budapest, Jelentkezési határidő: szeptember 15.
5	Hittanoktatók továbbképzése	2000. szeptember 29., Budapest Jelentkezési határidő: szeptember 22.
6	Protestáns Óvodapedagógusok Szakmai Napja (az evangélikus óvodapedagógusokkal)	2000. szeptember 30. 1054 Budapest, Alkotmány u. 15. Jelentkezési határidő: szeptember 22.
7	Drogprevenációs konferencia (elsősorban – de nem kizárólag – internátusi nevelők részére)	2000. szeptember 29-30., Kecskemét, Jelentkezési határidő: szeptember 22.
8	Angoltanárok továbbképzése	2000. november 17., Budapest, Jelentkezési határidő: november 10.
9	Jogi ismeretek elmélyítése intézményvezetőknek	2000. november 24., Budapest, Jelentkezési határidő: november 17.

BERECZ ANDRÁS

Kő kertben lilium

Ez a kiadvány a Magyar Millennium évében született. Az itt elhangzó dalok, mesék nem „historikusak”, nem a hazáért haltak fáklyasora alatt – inkább az azt megtartó erények és remények mécsesei mellett születtek. Túlélésünk, megmaradásunk, felemelkedésünk egy-egy pillanatát és elágazó utait rögzítik. Olykor világos képekben, máskor rejtjelesen vagy öntudatlanul.

Egy különös madárfaj pihenésre alkalmas szigeteket elkerülve, viharosabb részeket fölkeresve repül vándorútján. Útvonaluk egy tenger alá süllyedt hegység gerince felett vezet. A Vérszerződés ó szövetségét Szent Korona alatt megújítva nagy utat tettek meg eleink. Az itt eldalolt, -mesélt gondolatokban e küzdelmes út alatt húzódó rejtett hegygerincünk néhány pontját, egy-két szakaszát vélem felfedezni. A Krisztus születésének 1000. esztendejében szárnyaló magyar történelem alatt, azt hiszem, ezek is ott lehettek.

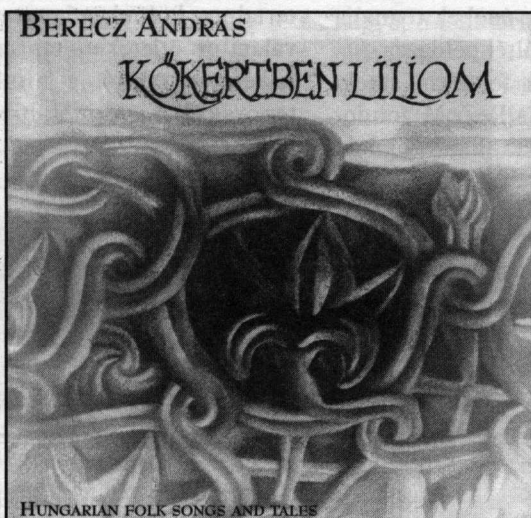
Lemezbemutató: szeptember 28. 20 óra Debrecen, KLTE.

október 19. 19 óra Budapest, Bárka Színház

*Porondos víz martján
Felnőtt liliumszál
Nem szereti helyét,
El akar bújdosni.*

*Ki kell onnan venni,
Új helybe kell tenni!
Új helybe, kő kertbe,
Háha megfogannék!*

*Új helybe, kő kertbe,
Háha megfogannék!
Nékünk szerencsénkre,
Nékünk örömünkre!
(moldvai csángó ének)*

SZÁMUNK SZERZŐI:

- Berecz András népdalénekes, mesemondó
- Bódiss Tamás karnagy (Fóti Református Egyházközség)
- Draskóczy Balázs tanár (Baksay Sándor Ref. Gimnázium, Kunszentmiklós)
- Dr. Győri L. János középiskolai tanár (Debrecen)
- Györgyiné Koncz Judit ének-zene – pedagógia szakos főiskolai tanár (KRE TFK), az ELTE Neveléstudományi Doktori Iskolájának hallgatója
- Hoppál Péter karnagy, egyházzene doktorandus, tanár (Pécsi Ref. Kollégium)
- Kisné Balázs Enikő tanár (Solti György Zeneiskola, Budapest)
- Mikesi Tibor tanár (Kecskeméti Református Kollégium Gimnáziuma)
- Papp Kornél osztályvezető (Zsinati Iroda)
- Particska Ágota tanár (Arany János Református Gyakorló Általános Iskola, Nagykőrös)
- Ráti Éva igazgató (Nagydobronyi Református Líceum)
- Szabó Sándor igazgató (Kunszentmiklói Ref. Kollégium Baksay Sándor Gimnáziuma)
- Szederné Tóth Zsuzsa tanár (Sárospataki Ref. Kollégium Gimnáziuma)
- Kobzos Kiss Tamás igazgató (Óbudai Népzeneiskola)
- Zákányi Bálint református lelkész, zenetanár (Szigetmonostor)

Magyar Református Nevelés

Kiadja a Református
Pedagógiai Intézet (RPI)

Felelős kiadó: *Papp Kornél*

Felelős szerkesztő: *Tóth Ida*

Szerkesztőségi titkár:
Junek Tímea

1146 Budapest, Abonyi u. 21.

Postacím:

1440 Budapest 70., Pf: 5.

Tel./fax: 06-1-351-9842

E-mail: refpedi@elender.hu
suli5142@bp.sulinet.hu

Tördelés: TIBOGRAPHIA STÚDIO

Tel.: 06-30-962-5582

ISSN 1585-7565

Nyomdai munkák: MA-MO BT.

Megrendelni

a 2000/2001. tanév számait
a kiadó címén lehet.

Megjelenik évente
kilenc alkalommal Stichting
Hulp Oost-Europa és az
Oktatási Minisztérium
támogatásával.

Észrevételeiket szeretettel várjuk!

